

Seminár

„Riziká a dopady daňovej reformy“

Bratislava, 30. októbra 2003

Obsah:

- Zámery seminára a ich naplnenie

Jaroslav Němec, výkonný redaktor Ekonomického časopisu;

- Úvodný príhovor

Michael Petráš, Friedrich Ebert Stiftung, zastúpenie na Slovensku

- Daňová kalkulačka a dopady reformy na rôzne typy daňovníkov,

Róbert Kičina, INEKO a Podnikateľská aliancia Slovenska;

- Daňový systém a rodiny: EÚ a Slovensko,

Daniel Gerbery, Stredisko pre štúdium práce a rodiny;

- Očakávané dopady daňovej reformy v sociálnej sfére,

Michal Horváth, hlavný ekonóm MPSVaR;

- Daňová reforma a regionálny rozvoj (so zameraním na prešovský región),

Milan Benč, primátor Prešova;

- K sociálno - ekonomickým rizikám daňovej reformy,

Pavol Kárasz, Prognostický ústav SAV;

- Komentované zhrnutie priebehu diskusie a výsledkov seminára,

Jaroslav Němec, výkonný redaktor Ekonomického časopisu.

Zámery seminára a ich naplnenie

Organizátori seminára, ktorý pripravilo zastúpenie Friedrich Ebert Stiftung na Slovensku, chceli predovšetkým poskytnúť priestor pre upresnenie a zrealizovanie predstáv o možnom či pravdepodobnom vplyve daňových úprav na zmeny v dôchodkoch a sociálnom postavení jednotlivých skupín obyvateľstva (profesných kategórií, rodín i dôchodcov). Média síce už pred prijatím zákona poskytovali hlavné informácie, ale i tak ostávalo dosť nezodpovedaného a neobjasneného, najmä - ako pri otvorení konštatoval Michael Petráš, vedúci kancelárie Friedrich Ebert Stiftung v SR, “..- keď k reforme daňovej sústavy, ktorú vláda pripravuje, neprebehla takmer žiadna verejná alebo odborná diskusia, aj keď je to v takýchto prípadoch v demokratických krajinách zvykom...“. Ako na iných fórach aj tu téma daňovej reformy nemohla obísť otázky, ktoré motivovali vládu k tak rozsiahlej zmene - nielen jednotlivých daní, ale aj systému. Pretože zmeny sa citlivo dotýkajú mnohých osôb a ich prijatie sa zďaleka nestretáva s konsenzom väčšiny, dalo sa očakávať, že účastníci seminára sa budú zaujímať nielen o podrobnosti, ktoré majú sprevádzať praktické uplatňovanie (realizáciu) reformy, ale aj o dôvody, ktoré viedli k presadeniu hlavných princípov konštrukcie nového daňového systému. Žiadalo sa tiež poskytnúť príležitosť pre vyslovenie odhadov budúceho vplyvu reformy na stav spoločnosti, vývoj ekonomiky i na plnenie cieľov, ktorým reformu jej tvorcovia podriadili. Pre tieto zámery chcel seminár pripraviť tvorivé fórum.

Aj keď sa takto koncipovaný seminár konal až potom, keď sa o podobe daňovej reformy už viac menej rozhodlo, nestal sa akciou typu „post festum“, resp. školením o daňových zmenách, avšak ani „plačom nad rozliatym mliekom“. Nebola to v žiadnom prípade diskusia na záver rozhodnutia o slovenskej daňovej reforme. Tá odhlasovaním najnovších zákonov určite nekončí. Otvorených problémov, akútnych rizík i vnútorných protirečení je v prijatých riešeniach priveľa, než aby mohli bez ďalších zmien dlhší čas vydržať. Vyplynulo to z vystúpení referujúcich, nech už vystupovali ako advokáti či ako oponenti reformy, rovnako aj z reakcií a postojov ostatných prítomných. Je preto možné, že aj táto diskusia sa pripojí skôr k začiatkom ako k záverom seriózneho zvažovania daňovej reformy v SR. Bude to, pravda, závisieť najmä od výsledkov už prijatých opatrení. Ak budú priaznivé, a podporia rast ekonomiky, zamestnanosti a zmiernia sociálne problémy, verejnosť ich postupne akceptuje a dotváranie reformy sa stane viac predmetom odbornej pozornosti ako širokého záujmu verejnosti. V opačnom prípade dostane tento záujem novú dimenziu. Je vždy rozdiel medzi tým, keď sa nejaké opatrenia posudzujú na základe nepriaznivých očakávaní, ktoré sa ešte nenaplnili, a hodnotením potom čo nepriaznivé dôsledky na ľudí už naozaj doľahli.

Zatiaľ ide stále o očakávania a tak hlavnú váhu mali argumenty logickej povahy. Tie, ktoré odzneli na seminári v prospech schvaľovanej daňovej reformy, uvádzali referujúcich do zložitej situácie. Boli pripravení vysvetľovať podrobnosti významné pri aplikácii v určitých situáciách, otázky a námietky oponentov však smerovali k východiskám koncepcie, a zväčša ich spochybňovali. Niektorí z referujúcich označili východiska za predmet politických rozhodnutí a necítli sa dostatočne kompetentní ich zdôvodňovať - akoby sa aj na politické rozhodnutia nevzťahovali kritéria racionálnosti. Presvedčivosťou preto značne zaostali. Sústredili sa predovšetkým na demonštrovanie rôznych variantných prepočtov, akoby chceli dať prítomným len možnosť spočítať si, o koľko daňové úpravy zmenia ich vlastné nominálne dôchodky (zisky, odvody, mzdy, penzie, atď.), ako sa prejavia na cenách, poplatkoch, rôznych sociálnych príspevkoch, a ostatných peňažných tokoch, nie však už možnosť premýšľať o tom, či sa zvolili tie najúčelnejšie princípy konštrukcie systému. Takéto zúženie rámcov očakávaných dôsledkov daňovej reformy ostatných účastníkov seminára zďaleka neuspokojovalo. Dalo by sa bez veľkého preháňania povedať, že prístupy, ktoré sa aj tu prejavovali, signalizujú, že parlament síce zákony daňovej reformy odsúhlasil, ale že reforma ešte tým nie je ekonomikou a spoločnosťou prijatá de facto. Ak je tomu tak, potom diskusia o daňovom systéme aj v SR bude pokračovať, a v tomto kontexte treba aj seminár, ako bol tento, považovať za veľmi aktuálny.

Okrem toho bol seminár vydarený aj podľa ostatných kritérií, ktoré sa na hodnotenie podobných akcií uplatňujú, a to napriek tomu, že niektorí referenti sa na seminár nedostavili, alebo poslali za seba náhradu. Oceniť treba predovšetkým vysokú odbornú pripravenosť všetkých prítomných, čo sa prejavilo na úrovni diskusie, na hĺbke kritiky, ale aj korektnosti všetkých, ktorí tu vystupovali. Seminár obnažil a rozobral celý rad najvážnejších problémov, ktoré sa v súčasnosti spájajú s daňovou sústavou i s ďalšími oblasťami nášho reformujúceho sa ekonomického a spoločenského systému. Tým sa jeho zámer naplnil. Výsledky reprezentujú priložené referáty i stručný prehľad diskutovaných otázok.

Program seminára a jeho priebeh.

Po privítaní a úvodnom slove Michaela Petráša, organizátora seminára z F. Ebert Stiftung, nasledovali referáty :

- Daňová kalkulačka a dopady reformy na rôzne typy daňovníkov,

Róbert Kičina, INEKO a Podnikateľská aliancia Slovenska;

- Daňový systém a rodiny: EÚ a Slovensko,

Daniel Gerbery, Stredisko pre štúdium práce a rodiny;

- Očakávané dopady daňovej reformy v sociálnej sfére,

Michal Horváth, hlavný ekonóm MPSVaR , ktorý vystúpil programovaného Miroslava Beblavého

- Daňová reforma a regionálny rozvoj (so zameraním na prešovský región),

Milan Benč, primátor Prešova;

- K sociálno - ekonomickým rizikám daňovej reformy,

Pavol Kárász, Prognostický ústav SAV.

(Zo zdravotných a iných dôvodov nevystúpili - Juraj Borovský, AZZZ, s referátom: Vplyv daňovej reformy na podnikateľský sektor, a Marián Vitkovič, Ministerstvo hospodárstva, s referátom: Dlhodobé systémové dopady daňovej reformy. Uvádzam aj tieto vystúpenia pretože boli programované, a ich pripravované zaradenie dokresľuje ideové zameranie seminára.)

Uvedený prehľad programu seminára treba ešte doplniť informáciou, že priebeh moderoval Pavol Kárász. Usmerňoval a súčasne inšpiroval diskusiu doplňujúcimi informáciami, viacerými postrehmi i krátkymi replikami.

Prednesené referáty

Úvod

Michael PETRÁŠ

Pri príprave dnešného seminára sme vychádzali zo skutočnosti, že k reforme daňovej sústavy, ktorú vláda pripravuje, neprebehla takmer žiadna verejná alebo odborná diskusia, ak keď je to v týchto prípadoch v demokratických krajinách zvykom. Za diskusiu nepokladám ak autori reformy diskutujú medzi sebou alebo s okruhom spriaznených duší a to ešte len jej fiš-kálny rozmer.

Viacerí z vás poznajú naše aktivity, ktoré aj vzhľadom na politické zázemie našej nadácie v Nemecku smerujú k problematike ďalšieho vývoja sociálneho systému na Slovensku, najmä v súvislosti so vstupom krajiny do EÚ. V prvom polroku sme sa sústreďovali na problematiku dôchodkovej reformy a preto je teraz logické, že podporujeme iniciatívu odborníkov polemizovať s pripravovaným modelom daňovej reformy.

Chcel by som sa poďakovať všetkým, ktorí nás pri príprave seminára podporili, ale najmä Dr. Kárászovi, dlhoročnému priateľovi a spolupracovníkovi FES, bez ktorého pomoci by sa podujatie neuskutočnilo. Vopred ďakujem aj pánu Jaroslavovi Němcovi, ktorý síce nevystúpi s referátom ale ktorý bude mať veľký podiel na zdaru nášho rokovania, lebo ho spracuje, tzn. referáty aj diskusiu, do publikovateľnej formy. Chceme texty čo najskôr dať na internet (prosím dajte nám pokiaľ nie ste v našom adresári vaše mailové adresy a následne urobiť aj publikáciu. Pre seminár sme sa snažili dať dohromady odborníkov, ktorý pôsobia v rôznych pozíciách a majú s rôzne pohľady na problematiku. Dúfame, že to budú pohľady zaujímavé a možno aj kontroverzné, snažili sme sa preto vyhradiť veľa priestoru pre diskusiu, lebo k výslednej podobe podujatia by mali do značnej miery prispieť aj účastníci.

Dovoľte mi ako organizátorovi jedno malé verejné zamyslenie. Pri príprave seminára som sa viackrát zamýšľal nad tým, či ho má vôbec zmysel robiť, keď diskusia pravdepodobne vôbec neovplyvní výslednú podobu reformy. Reformátori sú takmer absolútne presvedčení o správnosti svojej cesty, dobre to ukázala parciálna, a vlastne aj jediná verejná, diskusia o DPH na knihy. Záujem väčšej časti politickej reprezentácie o vecnú debatu je mizivý, dá sa predpokladať, že eventuálne zmeny v parlamente budú závisieť od iných ako racionálnych argumentov. Prečo to vlastne robiť? Odpoveď je smutná, ale myslím, že presvedčivá. Seminár je podľa mňa príspevkom začínajúcej diskusii o reforme reformy, ktorú budeme nútení viesť.

Napriek tomuto nepríliš optimistickému konštatovaniu vám prajem úspešné a zaujímavé rokovanie

Daňová kalkulačka a dopady reformy na príjmy jednotlivcov

Róbert KÍČINA (projektový manažér Podnikateľskej aliancie Slovenska)

Inštitút INEKO v spolupráci s Podnikateľskou alianciou Slovenska pripravili a sprístupnili verejnosti daňovú kalkulačku, pomocou ktorej si môžu zamestnaní daňovníci vypočítať zmenu čistých príjmov a výdavkov po zrealizovaní daňovej reformy. Nová verzia daňovej kalkulačky, v ktorej sú zapracované všetky relevantné ustanovenia zo Zákona o sociálnom poistení je dostupná na internetových stránkach inštitútu INEKO (www.ineko.sk), v sekcii Reformy.

Základné závery plynúce z daňovej kalkulačky

1. Nový daňový systém zmierni daňovú diskrimináciu vyšších príjmových skupín a zvýrazní sa princíp zásluhovosti. Vytvára podmienky pre dosiahnutie vyššieho stupňa ekonomickej efektívnosti. Daňovníci budú motivovaní k vyšším pracovným výkonom a zárobkom bez rušivého vplyvu daňovej progresie. Prehľadnejší daňový systém a nižšie priame dane budú mať pozitívny vplyv na investičné aktivity podnikov, rozvoj podnikania a zvyšovanie zamestnanosti na Slovensku, čo sa prejaví rastom životnej úrovne obyvateľov. Takisto presun daňového zaťaženia z priamych daní na nepriame je v súlade s trendom odporúčaným významnými medzinárodnými inštitúciami, akými sú Svetová banka, či OECD. Nepriame dane totiž nevyvolávajú vznik transakčných nákladov, spojených so špekuláciami subjektov znížiť svoju daňovú povinnosť.

2. Slobodným, bezdetným zamestnancom s hrubým mesačným príjmom od 11 482,- Sk do 21 276,- Sk po reforme priamych daní a odvodov čistá mzda poklesne. Pri hrubom mesačnom príjme 12 306,- Sk sa toto zníženie prejaví najviac a daňovník mesačne odvedie o 69,- Sk viac (824,- Sk/rok), čo je spôsobené nárastom odvodového zaťaženia, no táto suma predstavuje len 0,56 % z hrubej mzdy daňovníka. Pri bezdetných manželoch môže stratu spôsobenú zmenou odvodov kompenzovať slabšie zarábajúci partner. V prípade že manželka/manžel daňovníka zarába menej ako 6 374,- Sk, reforma priamych daní a odvodov neznižuje čistú mzdu daňovníka, bez ohľadu na výšku jeho hrubého príjmu.

3. V prípade, že si daňovník uplatní aspoň jedno dieťa ako vyživovanú osobu, po reforme priamych daní a odvodov mu bez ohľadu na výšku príjmu zostane z výplaty viac peňazí vplyvom nižšej daňovej a odvodovej povinnosti. S rastúcim počtom detí, uplatnených ako vyživované osoby rastú aj pozitívne efekty reformy priamych daní a odvodov.

4. Dopad zvýšenia spotrebných daní bude individuálny, podľa špecifickej spotreby každého daňovníka/rodiny. Ak daňovník vypije za týždeň 7 pol litrových fliaš piva, vyfajčí 2 krabičky cigariet a najazdí 300 km za týždeň pri spotrebe 7 litrov naturalu na 100 km, zvýšenie spotrebných daní sa u neho prejaví zvýšením spotrebných výdavkov o 393,- Sk za mesiac (bez vplyvu DPH, ktorý je zohľadnený samostatne).

5. Zjednotenie sadzieb DPH na úroveň 19 % prinesie každému daňovníkovi zvýšenie jeho životných nákladov. Toto zvýšenie je priamoúmerné výške spotrebných výdavkov daňovníka. Pri priemernej mzde 13 511,- Sk, ktorú by daňovník vynaložil celú na spotrebu by sa zvýšili životné náklady daňovníka o 206,- Sk mesačne. Pre vyššie príjmové skupiny bude nárast životných nákladov nižší, nakoľko podiel tovarov so 14 % DPH je v ich spotrebnom

koši menší. U nízkopříjmových skupin sa prejavý opačný efekt. Nárast životných nákladov bude približne v intervale 1 - 2 % zo spotrebných výdavkov daňovníka.

Pozn: Pri kvantifikácii vplyvu zvýšenia DPH sme predpokladali, že celé zvýšenie DPH sa premietne do cien, pričom to nemusí byť pravda práve kvôli rezervám podnikov, plynúcim z nižšej dane zo zisku.

Modelový príklad

Daňovník zarába 20 000,- Sk mesačne hrubého. Jeho manželka zarába 12 000,- Sk mesačne. Majú spolu dve deti, ktoré si ako vyživované osoby uplatňuje daňovník. Reforma priamych daní a odvodov prinesie rodine zisk vo výške 319,- Sk mesačne. V rodine daňovníka sa týždenne spotrebuje 5 fliaš piva a 2 krabičky cigariet, najazdí sa 300 km pri spotrebe 6 litrov naturalu na 100 km. Spotrebné výdavky domácnosti sú 20 000,- Sk mesačne. Kvôli zvýšeným spotrebným daniam zaplatí rodina viac o 344,- Sk mesačne a na zjednotenej DPH viac o 305,- Sk mesačne. Nepriame dane teda spôsobia rodine stratu 649,- Sk mesačne. Celkový efekt daňovej reformy a zmeny v odvodovom zaťažení sa v konečnom dôsledku prejavia v rodine daňovníka stratou vo výške 329,- Sk mesačne, čo predstavuje zvýšenie daňového zaťaženia o 1,03 % zo spoločnej hrubej mzdy manželov. Zaujímavým zistením bolo, že keby si deti ako vyživované osoby uplatnila manželka dopady daňovej reformy by boli miernejšie - celkové rodinné výdavky by narástli len o 114,-Sk mesačne - 0,36 % zo spoločnej hrubej mzdy manželov.

DAŇOVÁ KALKULAČKA

(autorom daňovej kalkulačky je INEKO a PAS, pozri tiež <http://www.ineko.sk/reformy2003/>)

Do zelených políček zadajte prosím požadované informácie. V žltých políčkach sú výsledky. Kalkulačka platí len pre zamestnancov a ich rodiny, nie pre živnostníkov.

Vysvetlivky

Priame dane

Zadajte Váš hrubý mesačný príjem	23 000 Sk	
Ste ženatý/vydatá?	n	
Zadajte mesačný príjem vašej manželky/manžela okrem štátnych sociálnych dávok	0 Sk	
Zadajte počet detí ktoré si uplatňujete ako vyživované osoby	1	0
	SÚČASNÝ DAŇOVÝ SYSTÉM	DAŇOVÝ SYSTÉM PO REFORME

	Mesačne	Ročne	Mesačne	Ročne
Váš hrubý príjem	23 000 Sk	276 000 Sk	23 000 Sk	276 000 Sk
Nezdaniteľné minimum	3 230 Sk	38 760 Sk	6 736 Sk	80 832 Sk
Odvody	2 944 Sk	35 328 Sk	2 940 Sk	35 276 Sk
Odpočítateľná položka na manželku	0 Sk	0 Sk	0 Sk	0 Sk
Odpočítateľná položka na deti	1 400 Sk	16 800 Sk	---	---
Základ dane	15 426 Sk	185 112 Sk	13 324 Sk	159 892 Sk
Daň	2 369 Sk	28 431 Sk	2 532 Sk	30 379 Sk
Daňový bonus na deti	---	---	400 Sk	4 800 Sk
Po zaplatení dane a odvodov Vám zostane	17 687 Sk	212 241 Sk	17 929 Sk	215 145 Sk

Váš hrubý príjem

	Mesačne	Ročne
Vaša úspora (strata) po reforme priamych daní a odvodov	241.99 Sk	2 903.90 Sk
v %	1.05	
Úspora (strata) Vášho partnera po reforme priamych daní a odvodov	0.00 Sk	0.00 Sk
v %	0.00	
Celkový vplyv reformy priamych daní a odvodov na príjem domácnosti	241.99 Sk	2 903.90 Sk
v %	1.05	
Nepriame dane		

Zvýšenie životných nákladov vplyvom zvýšených nepriamych daní po reforme

		Mesačne	Ročne
Koľko 0,5 litrových fliaš/pohárov piva spotrebujete za týždeň?	5	24 Sk	286 Sk
Koľko krabičiek cigariet vyfajčíte za týždeň?	2	78 Sk	936 Sk
Akú má Vaše auto spotrebu paliva na 100 km?	6.00	---	---
Koľko kilometrov najazdíte za týždeň?	300	---	---
Aké palivo tankujete?	n	242 Sk	2 902 Sk
Akú sumu mesačne vynaložíte na spotrebu?	20 000 Sk	---	---
Zvýšené spotrebné dane zvýšia Vaše životné náklady o		344 Sk	4 124 Sk
Zjednotenie sadzieb DPH na úrovni 19 % predstavuje zvýšenie Vašich životných nákladov o		217 Sk	2 609 Sk

0
2500
2500

	Mesačne	Ročne
Zvýšené nepriame dane spôsobia zvýšenie Vašich životných nákladov o	-561 Sk	-6 733 Sk
v %	-2,44	

VÝSLEDNÝ VPLYV DAŇOVEJ REFORMY NA VÁŠ ROZPOČET	Mesačne	Ročne
	-319 Sk	-3 829 Sk
v %	-1,39	

Daňová kalkulačka nezohľadňuje dynamické efekty v ekonomike, ako sú zmeny v štruktúre spotreby, zmeny v cenovej politike firiem ovplyvnenej úsporami na dani z príjmov, motivácia k vyšším pracovným výkonom a predovšetkým zvýšenie hospodárskeho rastu ekonomiky a prosperity podnikov a tým aj obyvateľov SR v dlhodobom horizonte, či motiváciu k vyšším pracovným výkonom.

Výpočet je založený na legislatívnych návrhoch, ktoré zatiaľ nevstúpili do platnosti a môžu sa zmeniť. Kalkulačka má výlučne informatívny charakter a neslúži na vyrátanie presnej výšky daní. INEKO preto nezodpovedá za súlad vypočítaného a skutočného vplyvu daňovej reformy na príjmy jednotlivcov a domácností.

Závery

1. Nový daňový systém zmierni daňovú diskrimináciu vyšších príjmových skupín a zvýrazní sa princíp zásluhovosti. Vytvára podmienky pre dosiahnutie vyššieho stupňa ekonomickej efektívnosti. Daňovníci budú motivovaní k vyšším pracovným výkonom a zárobkom bez rušivého vplyvu daňovej progresie. Prehľadnejší daňový systém a nižšie priame dane budú mať pozitívny vplyv na investičné aktivity podnikov, rozvoj podnikania a zvyšovanie zamestnanosti na Slovensku, čo sa prejaví rastom životnej úrovne obyvateľov. Takisto presun daňového zaťaženia z priamych daní na nepriame je v súlade s trendom odporúčaným významnými medzinárodnými inštitúciami, akými sú Svetová banka, či OECD. Nepriame dane totiž nevyvolávajú vznik transakčných nákladov, spojených so špekuláciami subjektov znížiť svoju daňovú povinnosť.

2. Slobodným, bezdetným zamestnancom s hrubým mesačným príjmom od 11 482,- Sk do 21 276,- Sk **po reforme priamych daní a odvodov** čistá mzda poklesne. Pri hrubom mesačnom príjme 12 306,- Sk sa toto zníženie prejaví najviac a daňovník mesačne odvedie o 69,- Sk viac (824,- Sk/rok), čo je spôsobené nárastom odvodového zaťaženia, no táto suma predstavuje len 0,56 % z hrubej mzdy daňovníka. Pri bezdetných manželoch môže stratu spôsobenú zmenou odvodov kompenzovať slabšie zarábajúci partner. V prípade že manželka/manžel daňovníka zarába menej ako 6 374,- Sk, reforma priamych daní a odvodov nezníži čistú mzdu daňovníka, bez ohľadu na výšku jeho hrubého príjmu.

3. V prípade, že si daňovník uplatní aspoň jedno dieťa ako vyživovanú osobu, **po reforme priamych daní a odvodov** mu bez ohľadu na výšku príjmu zostane z výplaty viac peňazí vplyvom nižšej daňovej a odvodovej povinnosti. S rastúcim počtom detí, uplatnených ako vyživované osoby rastú aj pozitívne efekty reformy priamych daní a odvodov.

4. **Dopad zvýšenia spotrebných daní** bude individuálny, podľa špecifickej spotreby každého daňovníka/rodiny. Ak daňovník vypije za týždeň 7 pol litrových fliaš piva, vyfajčí 2 krabičky cigariet a najazdí 300 km za týždeň pri spotrebe 7 litrov naturalu na 100 km, zvýšenie spotrebných daní sa u neho prejaví zvýšením spotrebných výdavkov o 393,- Sk za mesiac (bez vplyvu DPH, ktorý je zohľadnený samostatne).

5. **Zjednotenie sadzieb DPH na úroveň 19 %** prinesie každému daňovníkovi zvýšenie jeho životných nákladov. Toto zvýšenie je priamoúmerné výške spotrebných výdavkov daňovníka. Pri priemernej mzde 13 511,- Sk, ktorú by daňovník vynaložil celú na spotrebu by sa zvýšili životné náklady daňovníka o 206,- Sk mesačne. Pre vyššie príjmové skupiny bude nárast životných nákladov nižší, nakoľko podiel tovarov so 14 % DPH je v ich spotrebnom koši menší. U nízkopríjmových skupín sa prejaví opačný efekt. Nárast životných nákladov bude približne v intervale 1 - 2 % zo spotrebných výdavkov daňovníka.

***Pozn:** Pri kvantifikácii vplyvu zvýšenia DPH sme predpokladali, že celé zvýšenie DPH sa premietne do cien, pričom to nemusí byť pravda práve kvôli rezervám podnikov, plynúcim z nižšej dane zo zisku.*

Modelový príklad

Daňovník zarába 20 000,- Sk mesačne hrubého. Jeho manželka zarába 12 000,- Sk mesačne. Majú spolu dve deti, ktoré si ako vyživované osoby uplatňuje daňovník. Reforma priamych daní a odvodov prinesie rodine zisk vo výške 319,- Sk mesačne. V rodine daňovníka sa týždenne spotrebuje 5 fliaš piva a 2 krabičky cigariet, najazdí sa 300 km pri spotrebe 6 litrov naturalu na 100 km. Spotrebné výdavky domácnosti sú 20 000,- Sk mesačne. Kvôli zvýšeným spotrebným daniam zaplatí rodina viac o 344,- Sk mesačne a na zjednotenej DPH viac o 305,- Sk mesačne. Nepriame dane teda spôsobia rodine stratu 649,- Sk mesačne. **Celkový efekt daňovej reformy a zmeny v odvodovom zaťažení sa v konečnom dôsledku prejavia v rodine daňovníka stratou vo výške 329,- Sk mesačne, čo predstavuje zvýšenie daňového zaťaženia o 1,03 % zo spoločnej hrubej mzdy manželov. Zaujímavým zistením bolo, že keby si deti ako vyživované osoby uplatnila manželka dopady daňovej reformy by boli miernejšie - celkové rodinné výdavky by narástli len o 114,-Sk mesačne -**

Daňová kalkulačka nezohľadňuje dynamické efekty v ekonomike, ako sú zmeny v štruktúre spotreby, zmeny v cenovej politike firiem ovplyvnenej úsporami na dani z príjmov, motivácia k vyšším pracovným výkonom a predovšetkým zvýšenie hospodárskeho rastu ekonomiky.

Výpočet je založený na legislatívnych návrhoch, ktoré zatiaľ nevstúpili do platnosti a môžu sa zmeniť. Kalkulačka má výlučne informatívny charakter a neslúži na vyrátanie presnej výšky daní. INEKO preto nezodpovedá za súlad vypočítaného a skutočného vplyv.

DAŇOVÁ KALKULAČKA

(autorom daňovej kalkulačky je INEKO a PAS, pozri tiež <http://www.ineko.sk/reformy2003/>)

Do zelených políčok zadajte prosím požadované informácie. V žltých políčkach sú výsledky.
Kalkulačka platí len pre zamestnancov a ich rodiny, nie pre živnostníkov.

Vysvetlivky

Priame dane

Zadajte Váš hrubý mesačný príjem	20 000 Sk	
Ste ženatý/vydatá?	a	
Zadajte mesačný príjem vašej manželky/manžela okrem štátnych sociálnych dávok	12 000 Sk	
Zadajte počet detí ktoré si uplatňujete ako vyživované osoby	2	0

	SÚČASNÝ DAŇOVÝ SYSTÉM		DAŇOVÝ SYSTÉM FORME	
	Mesačne	Ročne	Mesačne	Ro
Váš hrubý príjem	2	240 000 Sk	20	240 000 Sk
ezdaniteľné minimum	3 230	38 760 Sk	6 73	80 832 Sk
Odvody	2 560 Sk	30 720 Sk		29 760 Sk
Odpočítateľná položka na manželku	0 Sk	0 Sk	0 Sk	0 Sk
	2 800 Sk	33 600 Sk	---	---
Základ dane	11 410 Sk	136 920 Sk	10 784 Sk	129 408 Sk
Daň	1 532 Sk	18 384 Sk	2 049 Sk	24 588 Sk
Daňový bonus na deti	---	---	800 Sk	9 600 Sk
Po zaplacení dane a odvodov	15 908 Sk	190 896 Sk	16 271 Sk	195 252 Sk

	Mesačne	Ročne
ta) po reforme priamych daní a odvodov	363,04 Sk	4 356,48 Sk
v %		1,82
Úspora (strata) Vášho partnera po reforme priamych daní a	-43,24 Sk	-518,88 Sk
v %		-0,36
Celkový vplyv reformy priamych daní a odvodov na príjem domácnosti	319,80 Sk	3 837,60 Sk
v %		1,00

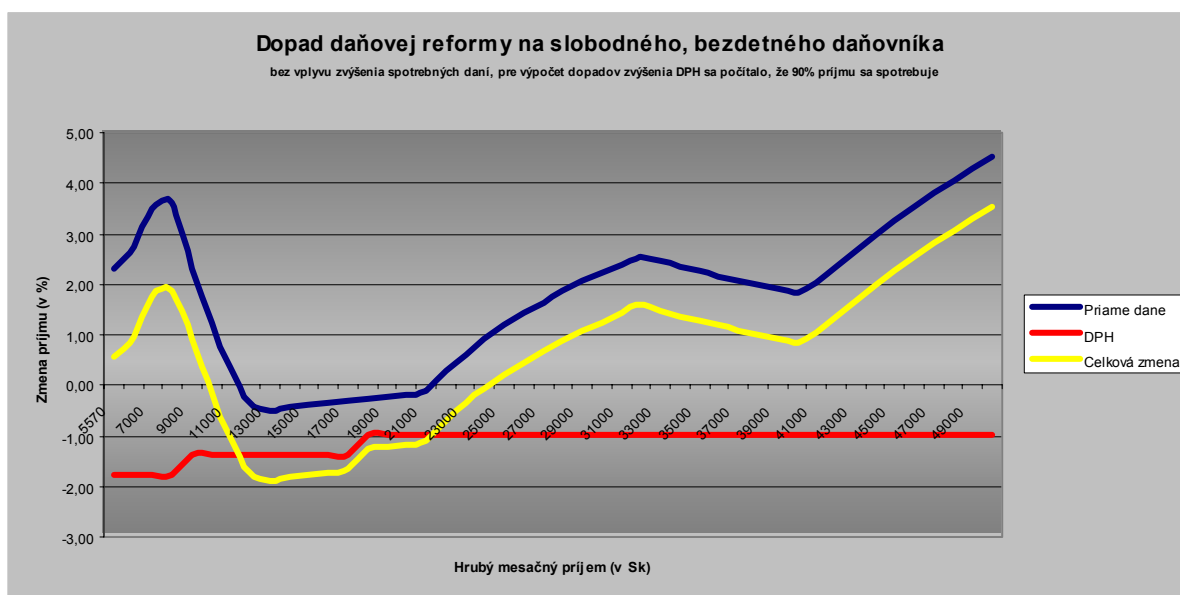
Nepriame dane

		Zvýšenie životných nákladov vplyvom zvýšených nepriamych daní po reforme	
			Ročne
Koľko 0,5 litrových fliaš/pohárov piva spotrebujete za týždeň?	5	24 Sk	286 Sk
Koľko krabičiek cigariet vyfajčíte za týždeň?	2		936 Sk
Akú má Vaše auto spotrebu paliva na 100 km?	6,00		---
Koľko kilometrov najazdíte za týždeň?	300	---	---
Aké palivo tankujete?	n	242 Sk	2 902 Sk
Akú sumu mesačne vynaložíte na spotrebu?	20 000 Sk	---	---
Zvýšené spotrebné dane zvýšia Vaše životné náklady o		344 Sk	4 124 Sk
Zjednotenie sadzieb DPH na úrovni 19 % predstavuje zvýšenie Vašich životných nákladov o		305 Sk	3 662 Sk

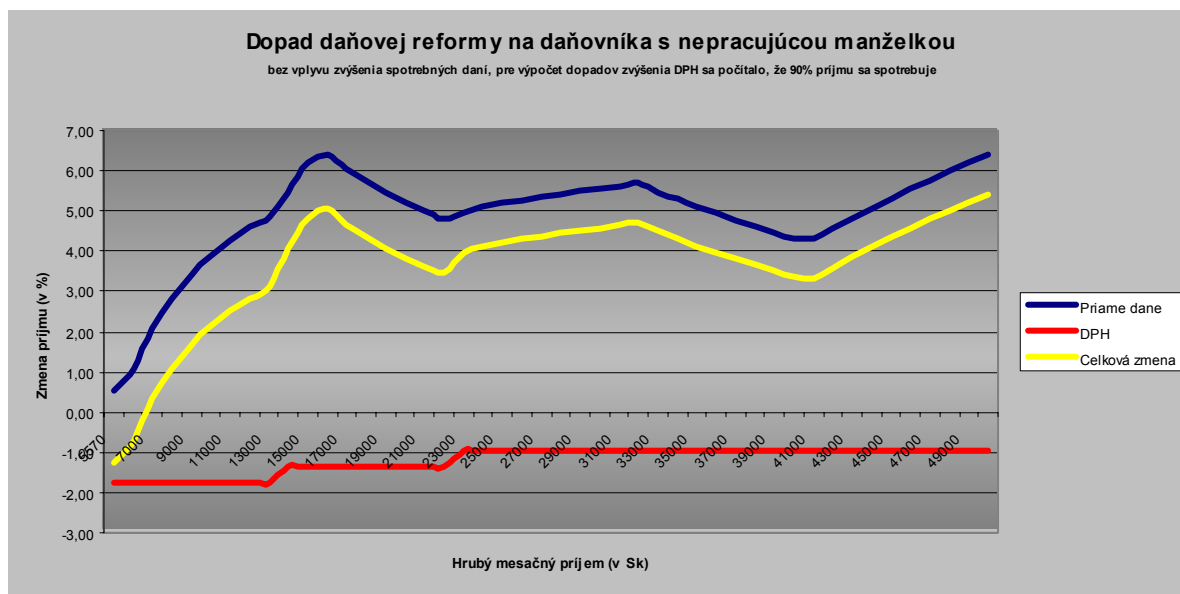
	Mesačne	Ročne
nákladov o	-649 Sk	-7 786 Sk
	-2.03	

ROZPOČET	Mesačne	Ročne
	-329 Sk	-3 948 Sk
v %	-1.03	

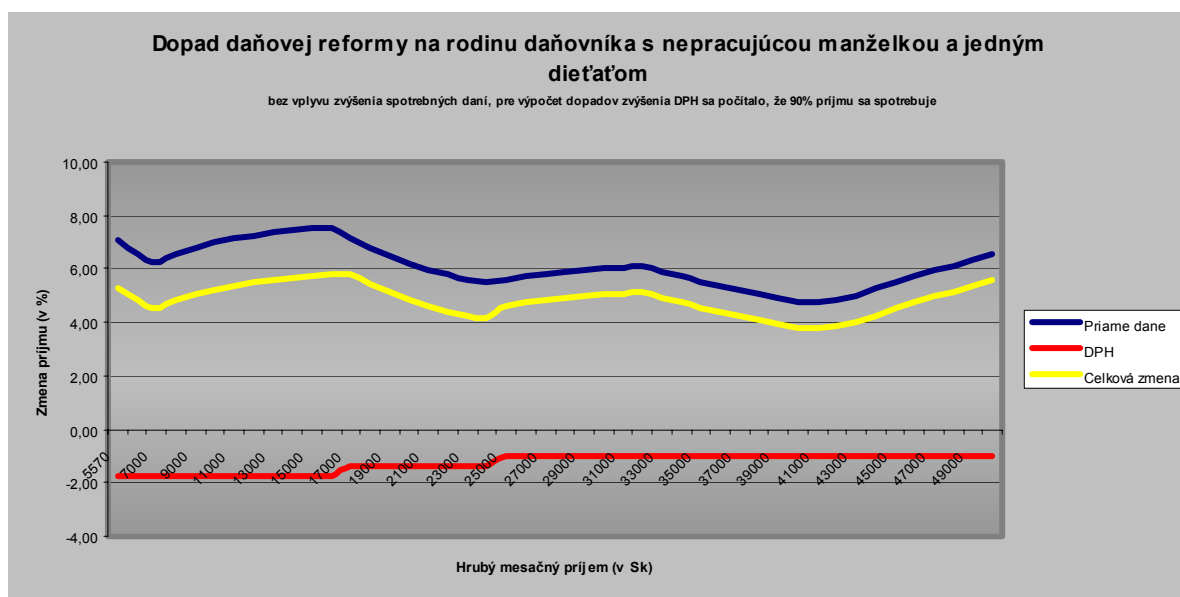
Graf 1

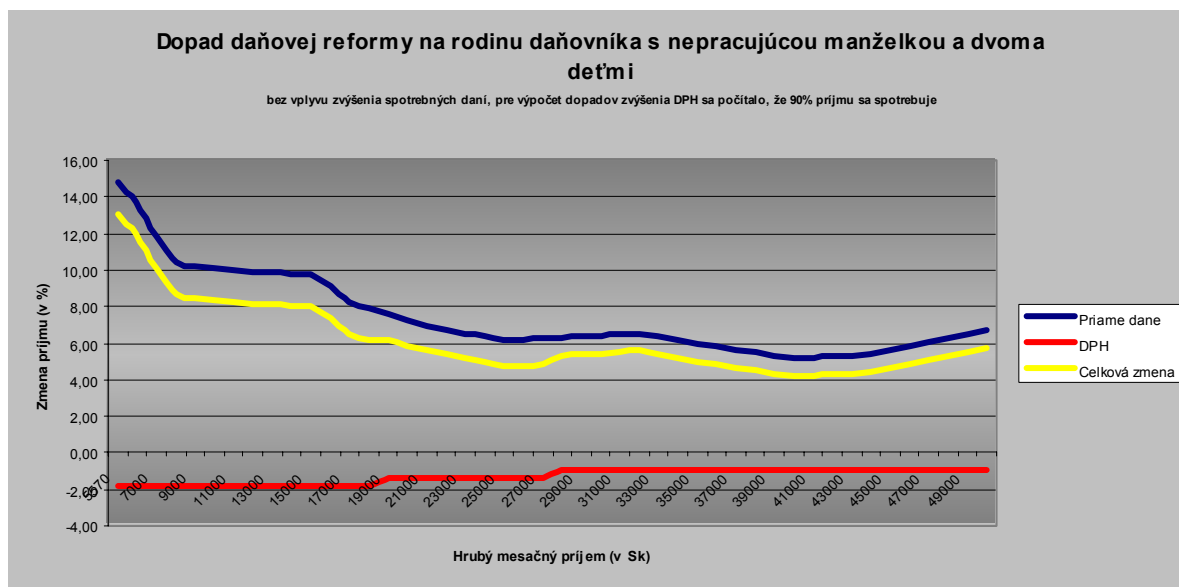
Graf 2

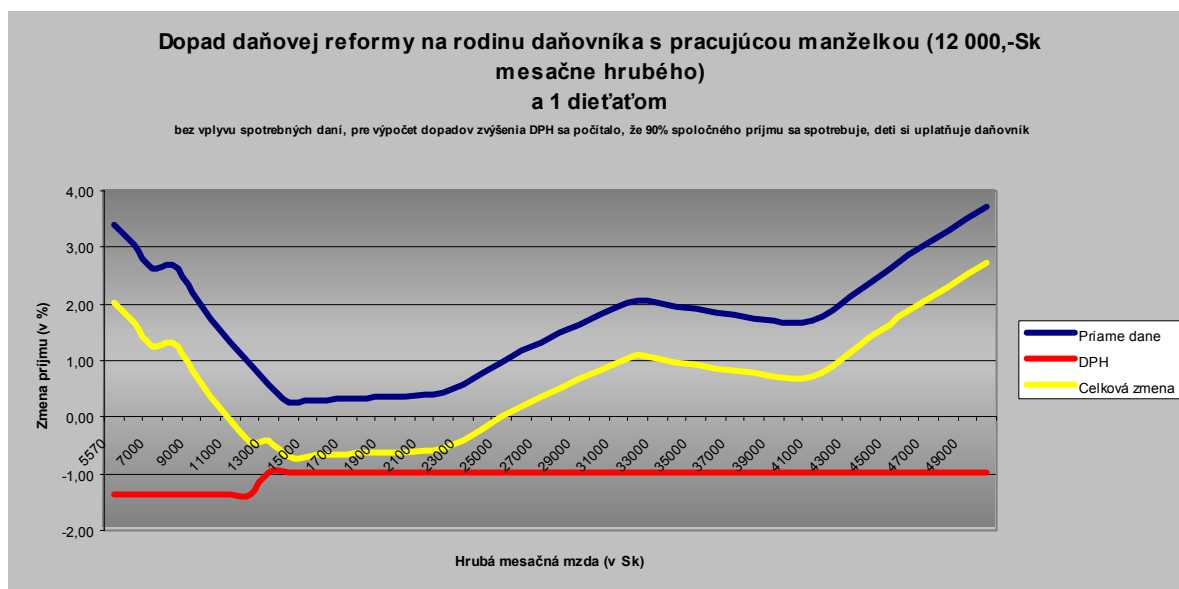
Graf 3

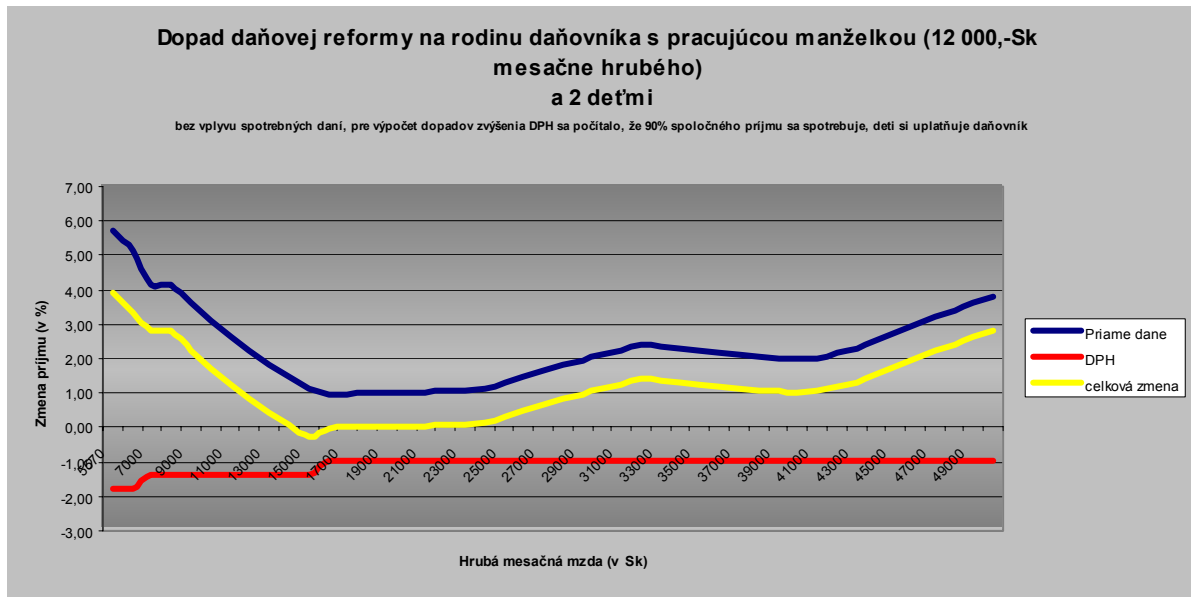
Graf 4

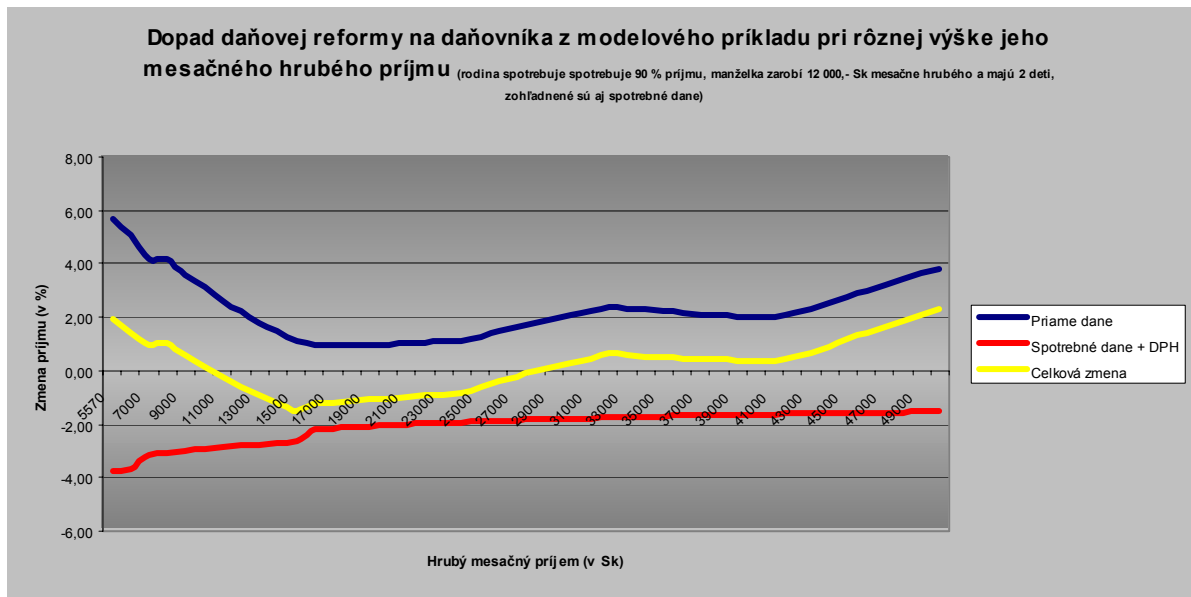
Graf 5

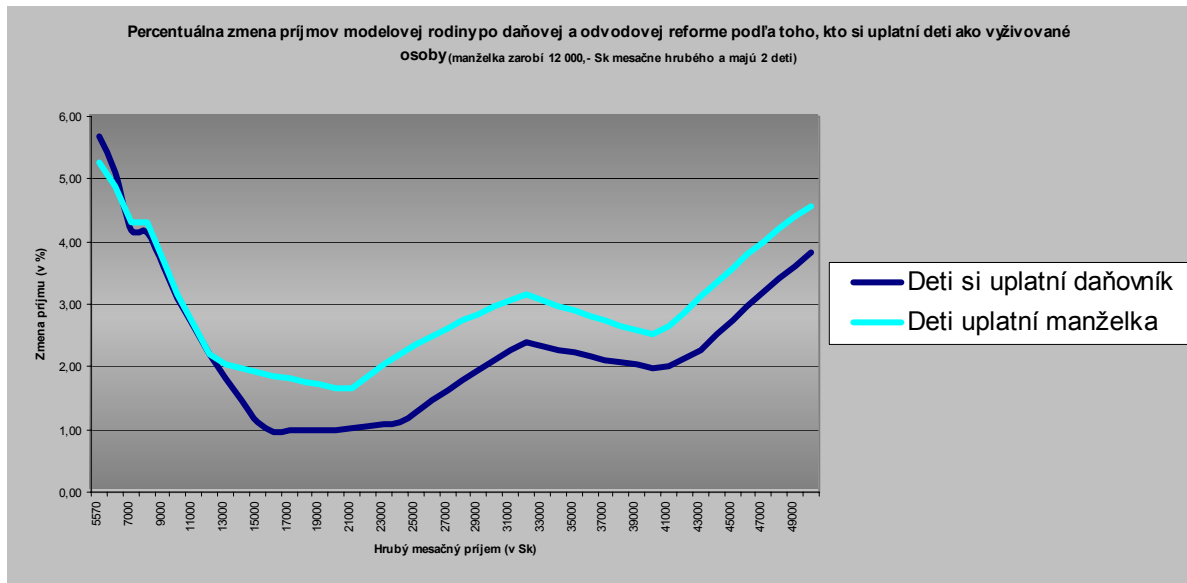
Graf 6

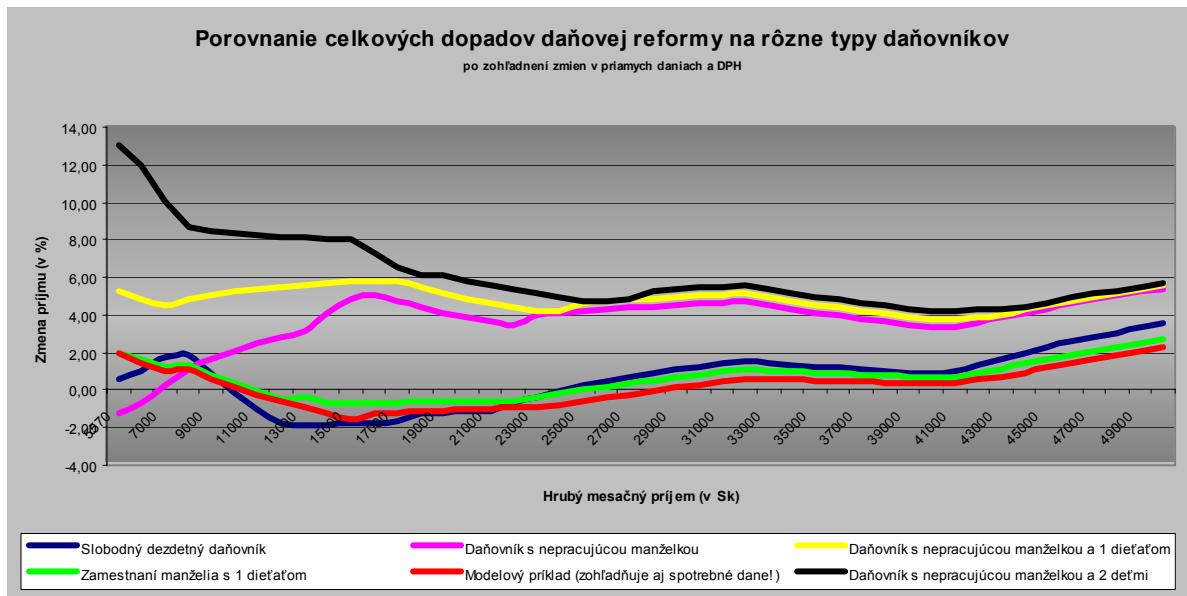
Graf 7

Graf 8

Graf 9

Daňový systém a rodiny. SR a Európska únia..

Mgr. Daniel GERBERY (Stredisko pre štúdium práce a rodiny)

Úvod

Daňová reforma predstavuje jednu z najcitlivejších zmien, ktorá sa dotkne takmer všetkých oblastí života. Existuje množstvo pohľadov, z ktorých ju možno hodnotiť. Daňová reforma môže zmeniť jednak parametre a nastavenia rôznych makro- systémov, ako aj procesy a stratégie na mikro- úrovni. Je potrebné zdôrazniť, že signifikantné nie sú len finančné zisky a straty, ktoré táto reforma prinesie pre špecifické kategórie obyvateľov, ale aj filozofia, princípy, ktoré stoja v jej základoch. Daňovú reformu môžu sprevádzať nezamýšľané dôsledky, ktoré niekedy ovplyvňujú realitu (stratégie rodín v každodennom živote, definovanie určitých skupín vo vnímaní verejnosti, a pod.) oveľa silnejšie než oficiálne prezentované a zamýšľané ciele.

V prvom rade spomeniem skutočnosti, ktorými sa budem vo svojom príspevku zaoberať. Konkrétne prepočty dopadov na typy domácnosti, resp. daňovníkov budú prezentovať iní referujúci. Chcel by som sa zaoberať konzekvenciami vyplývajúcimi zo zavedenia daňového bonusu v zákone o daní z príjmov. Ide o nástroj, ktorý sa doteraz nevyskytoval ani v daňovej sústave, ani v štátnej podpore rodín. Ďalej sa budem venovať rodovým aspektom nezdaniteľných častí základu dane a stručnému hodnoteniu daňovej reformy v kontexte sociálnej a rodinnej politiky. Uvediem aj niekoľko príkladov z členských krajín EÚ. Nepôjde o prezentáciu „zaručene správnych“ riešení. Pokúsim sa ukázať, ako sú špecifické rodinné situácie a fázy životného cyklu rodiny zohľadňované v niektorých daňových systémoch. Nepôjde o kvantifikáciu týchto nástrojov, ale poukázanie na spôsoby, akými sa aj prostredníctvom daňových sústav dajú naplňať ciele a predstavy o podpore rodín.

Vybrané aspekty daňovej reformy v SR: riziká a dopady

Daňový bonus na každé vyživované dieťa sa bude odratávať priamo z daňovej povinnosti, teda poskytovaný bude len pracujúcim rodičom. Viackrát verejne deklarovaným cieľom má byť podpora rodičov v zamestnaní a motivácia k hľadaniu si práce. Tu nastáva prvé nedorozumenie. Návrh daňového bonusu v sebe kríži rôzne princípy. Dopĺňa prídavky na deti, ktoré sú univerzálnou podporou nezaopatrených detí, a má jednoznačne motivačný charakter

(vo vzťahu k trhu práce), čím sa spreneveruje princípom štátnej finančnej podpory rodín. Podpora rodín je založená na solidarite bezdetných a rodín s deťmi. Bonus, ktorý je súčasťou podpory rodín, znevýhodňuje nezamestnaných rodičov, ktorí si ho nemôžu nárokovať. Spájanie daňového bonusu s funkciou prídavkov na deti je z hľadiska solidarity bezdetných a rodín s deťmi prinajmenšom diskutabilné.

Motivačný prvok, ktorý má pôsobiť ako impulz k hľadaniu si a udržaniu zamestnania, by nemal byť súčasťou nástrojov podpory rodín. Mal by byť zabudovaný v iných systémoch, v systéme sociálnej pomoci (čo sa v súčasnosti deje), v aktívnej politike trhu práce, ale aj v daňovom systéme, avšak bez spájania s podporou nezaopatrených detí. V predkladanom návrhu navodzuje stav jasnej diskriminácie nepracujúcich rodičov.

Skutočnosť, že daňový bonus je určený pre zamestnaných rodičov, má aj ďalšie konzekvencie. Nárok naň si nebudú môcť uplatniť mnohí rodičia žijúci v oblasti s pretrvávajúcou vysokou mierou nezamestnanosti. Motivačný charakter bonusu sa míňa účinkom v oblastiach, v ktorých môžeme hovoriť o štrukturálnej nezamestnanosti. V tejto súvislosti by bolo zaujímavé zistiť, aká suma je pre nezamestnaného rodiča s dvoma deťmi motivujúca a aká suma už nie je. Najmä, keď sa jedná o rodiča/rodičov v regióne s 25% mierou nezamestnanosti. Vylúčenie veľkej skupiny rodičov, ktorí si nemôžu nájsť zamestnanie z rozličných dôvodov – do siah dostatočne nereflektovaných v slovenskej rodinnej politike, ich stavia do pozície tých „ktorí môžu pracovať, je im ponúkaná motivácia, ale nechcú.“ Vytvára sa obraz nezamestnaných, ktorí si sami dobrovoľne zvolili tento spôsob existencie. Nezamestnanosť nie je len následkom dobrovoľnej voľby, hoci niektorí neoliberalní ekonómovia so silne moralizujúcimi sklonmi sa takémuto poňatiu nevyhýbajú. Vo veľkom množstve prípadov ide o celý rad prelínajúcich sa makro-procesov a osobných histórií, ktoré vyúsťujú do vylúčenia z trhu práce a do prípadnej sociálnej marginalizácie.

Daňový bonus a zmiernenie podmienok na jeho poskytnutie oproti pôvodnému vládnomu návrhu¹ prinesú určite pozitívne efekty pre mnohé rodiny s deťmi. Selektívna podpora nezaopatrených detí je však v situácii značných regionálnych rozdielov v miere nezamestnanosti (v jej výške a charaktere) nenáležitá.

Medzi ciele predloženého návrhu zákona o dani z príjmu patrí „odstránenie čo najširšieho okruhu výnimiek a oslobodení“². Zachovaná ostala nezdaniteľná časť základu dane na daňovníka a manželku/manžela v sume zodpovedajúcej 19,2 násobku životného minima.

¹ Vládny návrh podmieňoval priznanie bonusu hranicou príjmu vo výške 12-násobku minimálnej mzdy. Poslanci Národnej rady schválili zníženie hranice na 6-násobok.

² Dôvodová správa k zákonu o dani z príjmov, s.1.

Otázkou je, aký model rodiny takéto opatrenie (nezdaniteľná časť na manžela/manželku) preferuje, predovšetkým z hľadiska participácie žien na trhu práce. V podmienkach SR, v ktorých je starostlivosť o dieťa a domácnosť stále vykonávaná prevažne ženami, a priemerné mzdy medzi ženami a mužmi sa odlišujú, možno očakávať, že nezdaniteľná časť bude vo väčšej miere využívaná pracujúcim manželom/otcom. Táto nepriama podpora rodín s jedným živiteľom nezodpovedá súčasným trendom presadzovania rodovej rovnosti.

Samozrejme, samotná nezdaniteľná časť základu dane na manželku (manžela) nemusí mať priamy vplyv na deľbu práce v rodine – tak vo vzťahu k trhu práce, ako aj vo vzťahu k domácnosti. V kontexte iných sociálno-politických faktov však nadobúda silnejší význam. Nedostatočne prepracované programy zosúladovania práce a rodinného života, nedostatok verejných predškolských zariadení, rozdiely v ohodnotení práce mužov a žien, vytvárajú spolu s daňovou úľavou na manželku relatívne silné bariéry pre vstup matiek (najmä malých detí – v predškolskom veku) na trh práce. Zachovanie nezdaniteľnej časti základu dane na manželku je tak v súčasnej situácii jedným z opatrení podporujúcich rodinu s jedným živiteľom, rodovo stereotypné vzory zamestnanosti v rodinách a na to nadväzujúcu deľbu práce.

Podobné daňové výnimky nájdeme vo viacerých štátoch Európskej únie. Spolu s ďalšími daňovými opatreniami (napríklad spoločné zdaňovanie manželov) boli charakteristické pre daňové systémy najmä v 50tych rokoch minulého storočia. Rodina s jedným živiteľom bola v Európe spoločensky významnou formou spoluzititia do 60tych rokov. „Malebreadwinner model“, v ktorom je manžel/otec zamestnaný a manželka/matka v domácnosti, bol prekonaný prudkým nárastom participácie žien na trhu práce a individualizáciou viacerých sociálnych práv.³ Nezdaniteľná časť základu dane na manžela/manželku existuje v členských štátoch Európskej únie aj v súčasnosti. Prípadná podpora rodiny s jedným živiteľom je v niektorých krajinách oslabovaná buď ďalšími daňovými zvýhodneniami vzťahujúcimi sa k zosúladeniu práce a rodinného života, alebo inými opatreniami podporujúcimi zamestnanosť žien.

Daňová reforma sa vo svojich dôsledkoch dotýka širokého okruhu spoločensky závažných oblastí. Explicitne prezentované ciele reformy sa vzťahujú len k malému počtu z nich. Jednoduchosť, prehľadnosť daňového systému (teda akási „estetická“ funkcia) je z hľadiska rodinnej a sociálnej politiky povýšená nad možnosť riešiť viaceré životné situácie rodín. **Zbytočne sa zužuje potenciál daňovej sústavy, prostredníctvom ktorej možno ovplyvňovať nielen čisto ekonomické procesy.** Plošné odstránenie čo najväčšieho počtu výnimiek mohlo

³ Jepsen, M.; Meulders, D.; Plasman O. *et al.* (1997): Individualisation of the social and fiscal rights and the equal opportunities between women and men. Final Report. DULBEA Brussels.

byť nahradené koncepčným zväžením ich významu a z hľadiska rodinnej politiky aj doplnením o niektoré opatrenia podporujúce zosúladovanie práce a rodinného života.

Citeľná je absencia rodovej analýzy dopadov, bez ktorej sa nezaobíde žiadna významnejšia reforma v drvivkej väčšine členských štátov EÚ. V tejto súvislosti odporúčam do pozornosti *Rámcovú stratégiu EÚ pre rovnosť príležitosti 2001-2005*. Stratégia vymedzuje oblasti života, v ktorých je potrebné iniciovať aktivity za účelom vytvárania rovnosti príležitosti žien a mužov. Rodová rovnosť v ekonomickej sfére patrí k jednej z nich. Posilňovanie rodovej dimenzie v rámci Európskej stratégie zamestnanosti má podporiť aj „preskúmanie systémov daní a dávok s ohľadom na odstránenie prekážok pri vstupe žien na trh práce“⁴ Dôležitý je dôraz, ktorý sa v Stratégii kladie na integráciu rodových analýz do makroekonomických politík.

Daňové systémy a rodina v členských štátoch EÚ⁵

Podpora špecifických situácií v živote rodín prostredníctvom daňových systémov existuje vo väčšine krajín EÚ. Týka sa rôznych rodinných foriem a etáp života rodiny. Štruktúra daňových systémov môže motivovať rodiny k využívaniu niektorých služieb, napríklad služieb predškolských zariadení. Viaceré výskumy preukázali aj vzťah medzi spôsobmi zdaňovania a vzormi zamestnanosti v rodinách.

Existuje viacero spôsobov, akými môže štát prostredníctvom daní zohľadňovať vybrané aspekty rodinného života. V centre pozornosti tohoto príspevku sú daňové úľavy – daňové kredity a odpočítateľné položky zo základu dane. Daňové úľavy, kvantifikované ako percentuálny podiel celkovej podpory rodín s deťmi v krajinách OECD, rástli od roku 1950. Napriek tomu najvýznamnejšiu kategóriu v podpore rodín tvorili priame finančné dávky. Všeobecný trend k zvyšovaniu podielu priamych finančných transferov na celkovej podpore rodín bol prerušený v polovici 80tych rokov, keď sa vo zvýšenej miere začali opäť zavádzať daňové zvýhodnenia.⁶ V posledných desiatich rokoch zaviedli nove daňové úľavy Holandsko, Rakúsko, Taliansko, Španielsko, Francúzsko, Veľká Británia. Fínsko začiatkom 90tych rokov zrušilo daňové úľavy v prospech zvýšenia prídavkov na deti. V krajinách EÚ možno sledovať

⁴ European Commission (2000): Towards a Community Framework Strategy on Gender Equality (2001-2005).COM (2000) 335 final.Brussels, s.5

⁵ Viac v pripravovanej publikácii Gerbery, D., Kvapilová, E.: Komparácia rodinných politík vo vybraných krajinách EÚ a na Slovensku. Stredisko pre štúdium práce a rodiny.

⁶ Montanari, I. (2000): From family wage to marriage subsidy and child benefits. In. Journal of European Social Policy. Vol.10, No.4

trend rastúcej individualizácie a poklesu počtu daňových úľav zvýhodňujúcich model rodiny s jedným žiteľom.

Daňové kredity v súvislosti s prítomnosťou dieťaťa/detí v rodine sú poskytované v Belgicku, Taliansku, Holandsku, Veľkej Británii. Osamelí rodičia majú možnosť uplatniť si nárok na daňové kredity a zníženie daňového základu v Belgicku, Írsku, Nemecku, Rakúsku. Vo Francúzsku a Taliansku sa výška určitých kreditov mení podľa typu domácností. V Španielsku sa zvyšuje nezdaniteľná časť daňového základu na dieťa, ak žije len s jedným rodičom.

V krajinách ako Belgicko, Holandsko, Španielsko a Taliansko majú rodičia možnosť získať daňové úľavy na deti do určitého veku, väčšinou sa jedná o deti do troch rokov. V tabuľke č.1 uvádzame prehľad vybraných daňových kreditov

T a b u ľ k a 1

Prehľad vybraných daňových kreditov

<i>Krajina</i>	<i>Daňové kredity/ čo zohľadňujú</i>
Belgicko	- deti - osamelí rodičia - špeciálny kredit pre deti do troch rokov
Francúzsko	- deti - osamelí rodičia - páry s jednou zarábajúcou osobou
Grécko	- deti
Holandsko	- deti - osamelí rodičia - rodiny s nízkym príjmom - páry s dieťaťom do 12 rokov
Luxembursko	- deti
Rakúsko	- deti - osamelí rodičia - páry s jednou zárobkovo činnou osobou
Taliansko	- deti - ostatné závislé osoby - osamelí rodičia
Veľká Británia	- deti - osamelí rodičia

Zdroj: Gerbery, Kvapilová.....Stredisko pre štúdium práce a rodiny

Uvedené daňové úľavy sa týkajú kompozície rodín. Vo viacerých krajinách existujú aj daňové úľavy, ktoré kompenzujú výdavky súvisiace so zabezpečením špecifikovaných potrieb rodiny. Z hľadiska komparatívnej rodinnej politiky sú dôležité predovšetkým daňové úľavy,

ktoré rodičom umožňujú kompenzovať si výdavky na starostlivosť o deti v predškolskom veku. Náhrada nákladov na predškolskú starostlivosť vytvára priaznivé ekonomické prostredie pre rodiny s dvoma zarábajúcimi rodičmi. Nevyhnutným predpokladom je však dostatočná ponuka dostupných kvalitných služieb starostlivosti o deti, ktoré zahŕňajú aj flexibilné programy. V tabuľke č.2 uvádzame niektoré daňové úľavy týkajúce sa starostlivosti o deti.

Tabuľka 2

Krajina	Typ daňovej úľavy
Belgicko	80 % nákladov pre deti do troch rokov je možné odpočítať z daňového základu, s určenou dennou maximálnou výškou 11,20€
Francúzsko	- Daňový kredit vo výške 25 % výdavkov na formálnu starostlivosť o deti do 7 rokov, s určeným maximálnym limitom. - Daňový kredit pre domácnosť, ktorá zamestnáva opatrovateľ/a/ku pre deti alebo iné závislé osoby.
Grécko	Viacero druhov znižovania daňového základu, určených na pokrytie výdavkov na vzdelanie, do ktorého je zahrnutá aj starostlivosť o deti.
Holandsko	Nezdaniteľná časť z daňového základu určená na starostlivosť o deti.
Luxembursko	Daňový kredit na preukázané výdavky na starostlivosť.
Portugalsko	Každá osoba, ktorá má umiestnené dieťa v zariadeniach formálnej detskej starostlivosti ma nárok na daňovú úľavu (ktorá sa odraťava priamo z dane) vo výške 30 % nákladov. Je stanovená maximálna hranica daňovej úľavy na jeden rok, ktorá sa zvyšuje pre rodiny s troma alebo viacerými deťmi.
Veľká Británia	Daňový kredit kompenzujúci náklady na starostlivosť o deti je súčasťou Working Families Tax Credit ⁷ .

Nie všetky krajiny využívajú rovnako daňové zvýhodnenia na podporu rodín. Uvedieme niekoľko protikladných príkladov. Škandinávske krajiny sú charakteristické extenzívnou sieťou sociálnych služieb, vrátane služieb starostlivosti o deti v predškolskom veku, a veľkým dôrazom na podporu rodín prostredníctvom priamych finančných dávok. Vo Švédsku, Dánsku a Fínsku neexistujú špecifické daňové nástroje týkajúce sa rodín, s výnimkou všeobecných nezdaniteľných častí základu dane na daňovníka. Prístup škandinávskych krajín je príkladom vysokého stupňa individualizácie rodinnej politiky. Je potrebné dodať, že daňové zaťaženie je v uvedených krajinách veľmi vysoké.

Vo Francúzsku možno nájsť množstvo finančných dávok so silne pro-natalistickou orientáciou, ktoré dopĺňa komplikovaný systém zdaňovania so spoločným zdaňovaním domácnosti. Rodiny s deťmi si môžu nárokovať viacero druhov daňových kreditov: okrem kreditov uvedených v tabuľke č.2, aj kredity na poistenie detí, kredity kompenzujúce časť výdavkov na bývanie a pod.

⁷ Working Family Tax Credit je poskytovaný rodinám s minimálne jedným dieťaťom, v ktorých jeden rodič musí pracovať najmenej 16 hodín týždenne. Ak pracuje viac než 30 hodín, má nárok na bonus. V roku 2003 sa chystajú nové daňové kredity – Child Tax Credit a Working Tax Credit.

Dane a daňové výnimky v niektorých členských krajinách Európskej únie dopĺňajú priame finančné transfery a sociálne služby, ktorých cieľom je motivovať rodiny k určitým vzorom správania. Ich vplyv nemožno hodnotiť mimo kontextu rodinnej a sociálnej politiky. Niekoľko rozdielov je však očividných aj z porovnania štruktúry daňových opatrení. Spomeniem dva typické. Na rozdiel od Slovenska, krajiny Európskej únie prikladajú veľký význam kompenzáciám nákladov vynaložených na starostlivosť o deti (doma, aj v predškolských zariadeniach). Škandinávске krajiny, ktoré takéto úľavy na daniach neposkytujú, majú rozvetvenú sieť sociálnych služieb v pôsobnosti samospráv. V členských štátoch Európskej únie sú daňové výnimky zacielené na viacero cieľových skupín. Špeciálna pozornosť je venovaná rodinám s jedným rodičom (osamelým rodičom). Ako som uviedol na začiatku príspevku, príklady z Európskej únie neslúžia ako „vzorové riešenia“, skôr by mali ponúknuť inú pohľad na funkcie a možnosti daňového systému.

Literatúra

European Commission (2000): Towards a Community Framework Strategy on Gender Equality (2001-2005).COM (2000) 335 final. Brussels

Jepsen, M.; Meulders, D.; Plasman O. et al.(1997): Individualisation of the social and fiscal rights and the equal opportunities between women and men. Final Report. DULBEA Brussels

Montanari, I. (2000): From family wage to marriage subsidy and child benefits. In. Journal of European Social Policy. Vol.10, No.4

Očakávané dopady daňovej reformy v sociálnej sfére.

Michal Horváth (hlavný ekonóm MPSVR SR)⁸

Na úvod spomeniem niekoľko vecí z teórie sociálnej politiky, a to z pohľadu normatívnej ekonómie. Následne považujeme, kde sa ako spoločnosť nachádzame, a kam smerujeme. Opíšem stručne v niekoľkých ukazovateľoch stav, ktorý existuje pred daňovou refor-

⁸ Poznámky k referátu na konci celého textu str. 64.

mou. Pri výpočtoch, ktoré potom uvediem sú zarátané nielen efekty daňovej reformy, ale aj efekty reformy sociálneho systému. Vychádzajúc zo súčasného stavu, spomeniem aké boli deklarované ciele vlády v oblasti reformy daňového a sociálneho systému. Prejdeme si, aké dopady možno očakávať, a na záver uvediem niektoré simulácie a výpočty ilustrujúce dopady, ktoré budú mať tieto reformy na jednotlivé príjmové skupiny.

Kto študoval normatívnu sociálnu politiku, iste vie, že v každej učebnici, v každom článku sa objavuje základný rozpor a to medzi princípom rovnosti a princípom efektívnosti v ekonomike. Na ilustráciu problému by som chcel ponúknuť klasifikáciu prístupov k sociálnej spravodlivosti podľa anglického ekonóma Davida Millera.ⁱ Do jeho čias sa každý snažil sformulovať všeobecnú definíciu sociálnej spravodlivosti. D. Miller však prišiel s názorom, že sociálna spravodlivosť ako univerzálny pojem neexistuje. Existujú rôzne ideologické prúdy a on sa rozhodol klasifikovať tieto prístupy na základe troch charakteristík, a to podľa dôrazu na zásluhy, práva a potreby. Čo sa týka princípu zásluh, ide zjednodušene o to, že ten, kto produkuje v porovnaní s iným dvakrát toľko, mal by dostávať, dvakrát takú odmenu. Princíp práv zahŕňa v stručnosti demokratické ľudské práva, rovnosť pred zákonom. Princíp potrieb znamená napríklad, že keď je niekto chorý, tak by mal dostať patričné ošetrovanie. Podľa teórie Millera sú práva a potreby zlučiteľné. Je možné argumentovať, že keď je niekto chorý, má právo na ošetrovanie. Zásluhy a práva sú rovnako zlučiteľné, lebo je možné povedať, že keď v porovnaní s niekým podávam dvojnásobný výkon, tak mám právo na dvojnásobnú odmenu. Principiálny konflikt nastáva medzi súčasným uplatňovaním princípov zásluh a potrieb. Keď si predstavíme ideologické prúdy ako kontinuum, povedzme sprava doľava v zaužívanom (anglosaskom) ponímaní, tak je každému zrejmé, že prvý prúd kladie ťažisko na zásluhy a práva, v prípade opačného ideologického smeru je naopak dôraz na potrebách.

Teoretický úvod som spomenul iba preto, aby som mal teraz ľahšiu situáciu ako charakterizovať, kde sa nachádzala slovenská spoločnosť (kde sa ešte nachádza) pred daňovou reformou a kam smeruje po reforme. V predchádzajúcom období sa v koncepcii hospodárskej a sociálnej politiky kládol výrazný dôraz na rovnosť spoločnosti a väčšia váha sa prisudzovala potrebám a právam. Vyplýva to aj z údajov Svetovej banky. Miera nerovnosti príjmov v Slovenskej republike sa podľa údajov Svetovej banky v minulom období menila len málo, aj v porovnaní s obdobím socializmu.ⁱⁱ Posledný údaj naznačuje, že je nerovnosť na porovnateľnej úrovni s ostatnými krajinami V4 a hlavnými ekonomikami kontinentálnej Európy. Keď však prekročíme brehy Európy, vo Veľkej Británii, v Spojených štátoch amerických, alebo v Austrálii je miera nerovnosti vyjadrená známym Gini koeficientom o 40 až 50 % vyššia ako na Slovensku.

Uviedol som, že v princípoch bola rovnováha vychýlená výrazne v prospech potrieb a že tu bola tendencia klásť väčší dôraz na rovnosť. Cieľom vládou presadzovanej reformy je posun k obnove rovnováhy. Väčší dôraz sa bude klásť na zásluhovosť, pričom sa budú plniť aj politicky zadané ciele, ako je napr. pomoc pracujúcim rodinám s deťmi.

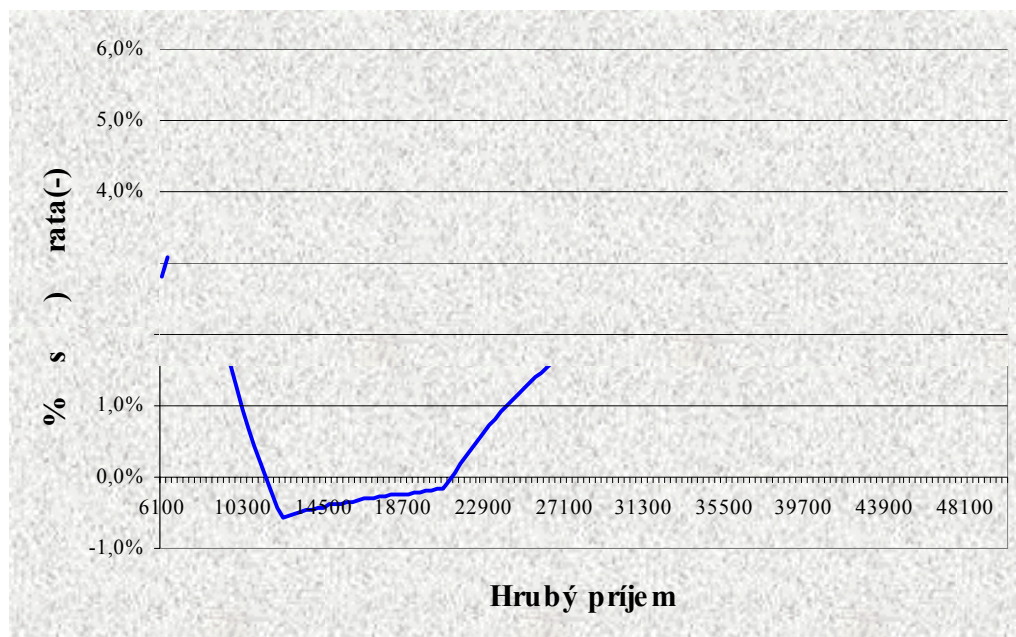
Témou seminára sú očakávané dopady daňovej reformy v sociálnej sfére. V zásade možno očakávané dopady rozdeliť na statické a dynamické. V uvažovaní ľudí sa prejavuje tendencia klásť dôraz skôr na statické vplyvy, lebo tie sa dajú najrýchlejšie zrátať. Zjednodušene vnímajú iba koľko doteraz zarábali v hrubom a čistom a porovnávajú, koľko budú v čistom dostávať po zmenách, ktoré prinesie daňová reforma. To je najbežnejší spôsob hodnotenia a tak sa o zmenách daňovej reformy zväčša informuje aj v médiách. O tom, aký budú mať tieto zmeny vplyv na správanie ľudí a na fungovanie systému, sa pritom málo hovorí. Ostáva mimo pozornosť, že v súvislosti so zvýšením zásluhovosti v systéme a posilnením vzťahu medzi hrubými a disponibilnými príjmami obyvateľstva, má dôjsť k tomu, že sa ekonomika posunie na úplne novú rastovú trajektóriu. Čo sa týka statických vplyvov, treba povedať, že dopady daňovej reformy a reformy sociálneho systému na rôzne vrstvy obyvateľstva budú diferencované podľa príjmu. Očakáva sa zvýšenie zásluhovosti v systéme, t.j. posilnenie vzťahu medzi hrubými príjmami a medzi disponibilnými príjmami obyvateľstva, a isté zvýšenie nerovnosti distribúcie disponibilných príjmov. Prínosmi však majú byť hlavne vplyvy, ktoré som označil ako dynamické. Ich prínos je už ťažšie zrátať, ale napriek tomu sa očakávajú a sú významné.

Pri našich simuláciách statických vplyvov sme vychádzali z určitého rozpätia hrubých príjmov, začínajúc od minimálnej mzdy. Legislatívne zmeny, o ktorých uvažujeme pri výpočtoch sú:

- zmena nezdaniteľnej odpočítateľnej položky pre fyzickú osobu na 19,2 násobok životného minima
- nahradenie systému zdaňovania príjmov progresívnou marginálnou sadzbou dane systémom jednotnej daňovej sadzby vo výške 19%ⁱⁱⁱ
- nahradenie doterajšieho systému pomoci rodinám s deťmi formou odpočítateľnej položky a prídavkami a príspevkami k prídavkom na dieťa novým daňovým bonusom a novým zjednodušeným systémom prídavkov na dieťa
- nové sadzby odvodov (s odpočítaním 0,5% z celkovej sadzby na každé nezaopatrené dieťa)
- zmena maximálnych vymeriavacích základov pre sociálne poistenie^{iv}
- nová výška minimálnej mzdy a nový systém sociálnych dávok.

Na ilustráciu statických vplyvov uvediem prvý príklad; Máme osamelú osobu, ktorá nemá dieťa. Graf 1 znázorňuje zmenu jej disponibilného príjmu ako percento hrubého príjmu v závislosti od výšky príjmu.

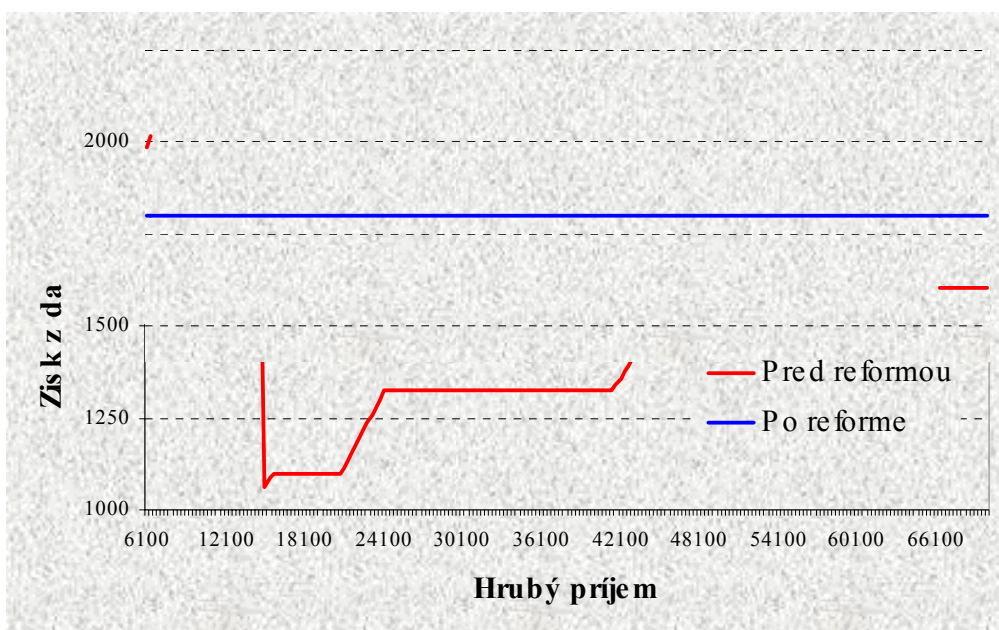
G r a f 1

Po reformách by sa mal disponibilný príjem uvažovanej osoby zmeniť aj bez zmeny hrubého príjmu a graf ukazuje aké dodatočné percento hrubého príjmu jej zostane k dispozícii. Vidíme, že zmena systému nezasahuje všetky vrstvy obyvateľstva v rovnakej miere, vplyv je diferencovaný. Zdôrazňujem, že simulujeme iba statické vplyvy, analýza neodráža spomenuté dynamické vplyvy. Zo štatistickej analýzy simulácie je zrejmé, že sa zvyšuje zásluhovosť systému, ale aj nerovnosť distribúcie príjmov. Ak zoberieme modelované rozpätie od 6 100 do 40 000 Sk, pred reformou bol rozdiel medzi disponibilným príjmom osoby s maximálnym a minimálnym hrubým príjmom 23 653 Sk. Po reforme sa rozdiel trochu zvyšuje na 24 538. To je ale veľmi zjednodušený ukazovateľ nerovnosti príjmov, pretože neobsahuje žiadne detaily ohľadom distribúcie v rámci uvedeného intervalu, ale je dostatočný na ukázanie, že pravdepodobne k zvýšeniu miery nerovnosti dôjde. Zároveň sa však očakáva posilnenie väzby medzi hrubými a disponibilnými príjmami jednotlivcov. Pred reformou pripadalo na jednu dodatočnú korunu hrubého príjmu v priemere 68 halierov disponibilného príjmu, po reforme to bude 71 halierov.^v

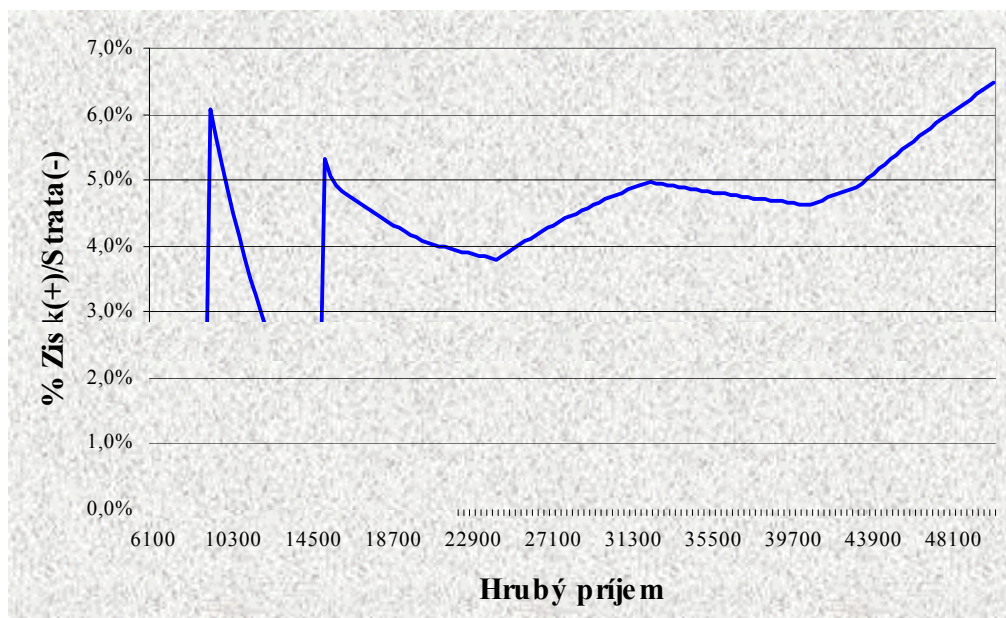
Prejdime k zložitejšiemu prípadu; Najbežnejšie uvažovaná situácia spoločnosti sú azda rodiny s dvomi deťmi. Je preto dôležité, aby sme si ukázali osobitne, aký vplyv budú mať daňové úpravy a zmeny v sociálnom systéme práve na túto spoločenskú skupinu. K zmene dôjde v odpočítateľnej položke, ktorá sa nahrádza daňovým bonusom na dieťa a v prídavkoch na deti, ktoré boli doteraz diferencované podľa príjmu a po reforme budú v rovnakej výške bez ohľadu na príjmy. Graf 2 znázorňuje porovnanie sumy dane a prídavkov na dieťa hlavy rodiny v porovnaní s bezdetným jednotlivcom pred a po reforme v závislosti od výšky príjmu.

Graf 2

Graf 3 znázorňuje zmenu disponibilného príjmu hlavy rodiny ako percento jeho hrubého príjmu. V porovnaní s Grafom 1 je zložitejší.

Graf 3

Pri zostavovaní deskriptívnych štatistík sme vychádzali z príjmu živiteľa rodiny. Opäť registrujeme istý nárast nerovnosti príjmov.^{vi} Zároveň je dôležité, že sa zvýši aj miera zásluhovosti – dodatočný disponibilný príjem na každú ďalšiu korunu hrubého príjmu sa zvýši zo 67 halierov pred reformou na 72 halierov.^{vii}

Dôležitým prvkom reformy je zvyšovanie motivácie k práci, k prechodu od nečinnosti k činnosti. Hoci Graf 2 môže zdanlivo indikovať opak, práve na príjmových úrovniach okolo minimálnej mzdy dochádza k výraznému rastu disponibilných príjmov v porovnaní s nečinnosťou. Tzv. *replacement rate* teda vplyvom reformy výrazne rastie. Vyplýva to aj z nasledovnej tabuľky, v ktorej sú uvedené rozdiely v disponibilných príjmoch vybraných skupín obyvateľstva pri minimálnej mzde a pri nulovom príjme podľa starého a podľa reformovaného systému:

T a b u ľ k a 1

		Porovnanie príjmov v starom a novom právnom systéme pri minimálnej mzde			
Dieťa		Doteraz platný právny stav		Nový právny stav	
		Min.	Max.	Min.	Max.
Jednotlivec	0	3 645	2 195	3815	1985
	1	3 015	1 565	3536	1106
	2	2 162	712	3966	1486
		1 452	2	4396	1866
	4	472	0	4827	2247
Dvoji a	0	2 195	0	2735	1316
	1	1 565	0	2486	1424
		1 450	0	2916	1532
	3	1 450	0	3346	1639
	4	1 450	0	3777	1747

*Min. – pri minimálnej výške štátnych sociálnych dávok

Max. – pri maximálnej výške štátnych sociálnych dávok

Záver

Vychádzajúc z všeobecného teoretického expozé na začiatku tohto príspevku, daňová reforma a reforma sociálneho systému teda smeruje k vyššej efektívnosti, usiluje sa o zvýše-

nie váhy zásluhovosti v systéme a posilňuje motiváciu k práci, v náväznosti načo sa očakávajú dynamické efekty reforiem. Plní sa aj politicky definovaný cieľ pomoci pracujúcim rodinám s deťmi.

Daňová reforma a regionálny rozvoj

Ján BENČ

Základným princípom Európskej únie je partnerstvo a solidarita, ktoré vychádza zo spoločného záujmu rozvoja všetkých regiónov v Európe na rovnakej úrovni.

Z týchto princípov sa odvíja pakt stability, pretože sociálne nepokoje narúšajú hospodársky rozvoj, prosperitu a tým aj základ pre dobrú sociálnu politiku.

Naša republika v rámci ČSSR patrila v RVHP k najlepšie fungujúcim a prosperujúcim, aj keď oproti Českej republike prevládal ťažký priemysel a výroba polotovarov, ktoré sa dokončovali a exportovali z Českej republiky.

Po druhej svetovej vojne ekonomická prosperita štátu sa budovala na centrálnom princípe, čiže odlišne ako západné ekonomiky na báze najnižších výrobných nákladov. Výrobné jednotky sa budovali v zaostalých oblastiach, aby sa obyvatelia nestáhovali za prácou, aby nedochádzalo k vyľudneniu podhorských a horských oblastí. Tým vznikali vysoké výrobné náklady a po zmene centrálne riadeného hospodárstva na trhové hospodárstvo sa tieto oblasti so svojou výrobou stali nekonkurenčné.

Zvlášť Východné Slovensko a teraz najmä prešovský kraj s nevybudovanou technickou infraštruktúrou a hlavne dopravnou sa stáva nekonkurenčným.

Ale žiť sa musí a tak sa tieto nevýhody vyrovnávajú hoci vzdelanou, ale lacnou pracovnou silou.

Hospodárske možnosti a rozvinutosť regiónov

Slovensko tvorí niekoľko geograficky prirodzených a ekonomicky veľmi odlišných regiónov. Hospodárske aktivity v poslednom storočí tieto rozdiely natoľko zväčšili, že vznikli regióny s monoštruktúrnou výrobou poľnohospodárskou a priemyselnou ekonomikou a s dvojfaktorovým potenciálom (pôda a práca) a vznikol jediný región s rozvinutejšou ekonomikou a vyšším príspevkom k HDP krajiny (Grafy č.1-4).

Tak sme umelo dosiahli, že Slovensko tvoria vlastne dva regióny - bratislavský, ktorý v roku 2000 dosiahol 24% podiel na HDP krajiny, a ostatné kraje, pri ktorých podiel každého sa pohybuje medzi 9,0 – 13,3 %. Významne je, že oproti roku 1996 sa ich podiely zvlášť nemenili. Mierne klesol podiel v trnavskom, nitrianskom a prešovskom kraji, o desatiny percenta sa zvýšil v košickom, žilinskom a bratislavskom kraji. Pritom priemerný rast HDP SR v bežných cenách za uvedené obdobie bol až 1,5- násobný. To naznačuje, že produkčná štruktúra krajov SR v tomto období sa nemení, stagnuje a prírastok HDP sa dosahoval predovšetkým cenovým rastom.

Porovnanie HDP na jedného obyvateľa kraja (Tab. č.1-3, Grafy č.1-4)

Oveľa viditeľnejšie sú rozdiely, keď porovnáваме regióny podľa HDP vytvoreného obyvateľom v produktívnom veku. V roku 2000 najnižší produkt vytvoril obyvateľ kraja Prešov - 174 163 Sk, najvyšší obyvateľ v kraji Bratislava - 558 345 Sk. Ostatné kraje sa pohybujú na úrovni rozpätia od 233 536 Sk do 272 317 Sk.

Porovnanie regionálnej tvorby HDP prepočítanej na eurá s priemerom krajín EÚ15 je dôvodom na zamyslenie sa nad východiskom regionálnej politiky. V roku 2000 vytvoril obyvateľ EÚ produkt vo výške 22 857 eur. Na Slovensku až 5,6 krát menej, 4 043 eur, tj. 17,7 % produktu obyvateľa EÚ. Jednotlivé regióny Slovenska v tom roku vytvorili HDP v rozpätí medzi 2 500- 8 561 eur. Podľa týchto údajov tvorba HDP v Bratislave v porovnaní s priemerom EÚ dosahuje tridsaťosem percentný podiel, výkonnosť ostatných krajov dosahuje úroveň 10,9- 17,8% výkonnosti priemeru EÚ.

Regióny zaostávajú za úrovňou priemernej výkonnosti EÚ a pokračovanie v tejto dynamike by znamenalo, že pri dvojpercentnom ročnom zvyšovaní výkonnosti priemerného občana EÚ a 4,5- percentnom priemernom ročnom raste produkcie občana SR by sme rovnakú úroveň dosiahli za 70 rokov.

Najviac zaostávajúci Prešovský kraj by pri totožných rastových tempách na vyrovnanie výkonnosti potreboval až 90 rokov.

Medzinárodné porovnávanie je aktuálne v parite kúpnej sily(PKS) – Tab.4. Tvorba HDP na aktívneho obyvateľa regiónu v tomto vyjadrení vykazuje odlišné hodnoty oproti prepočtom v eurách. Podľa PKS dosiahol v roku 2000 Slovensko až 47% priemeru krajín E15. Jednotlivé kraje sa pohybujú od 29 do 47% s výnimkou kraja Bratislavského, ktorý dosiahol úroveň tohto priemeru.

Výber zo štatistickej správy o základných vývojových tendenciách v hospodárstve SR v 1. polroku 2003 a aktualizovaná prognóza na rok 2003.

V 1. polroku sa podľa predbežného odhadu vytvoril hrubý domáci produkt v objeme 564 mld. Sk a v porovnaní s rovnakým obdobím minulého roku bol reálne vyšší o 3,9 % (rovnaako ako v 1. polroku 2002). V bežných cenách vzrástol o 9 %.

Na strane použitia medziročný rast hrubého domáceho produktu spočíval výlučne na vyššom zahraničnom dopyte o 22,8 %. Domáci dopyt zostal na úrovni vlašajška. Zastavenie rastu domáceho dopytu bolo spôsobené spomalením rastu konečnej spotreby domácností (na 1,2 %), útlmom konečnej spotreby verejnej správy (rast o 0,1 %) a pokračujúcim poklesom tvorby hrubého fixného kapitálu (1,1 %).

Bežné príjmy domácností podľa predbežného odhadu dosiahli 426,3 mld. Sk a boli nominálne o 6,5 % vyššie ako v 1. polroku 2002 (reálne klesli o 1,1 %). Spomalenie tempa rastu konečnej spotreby domácností sa premietlo v znížení jej podielu na hrubom domácom produkte. V štruktúre konečnej spotreby domácností najväčšiu časť tvorili nákupy potravinárskeho tovaru (28 %), výdavky na bývanie (21,9 %), odievanie, nábytok a bytové vybavenie (10,4 %). Najrýchlejšie rástli výdavky na zdravie (18,5 %), bývanie (o 7,6 %) a vzdelávanie (o 7,1 %).

Na vývoj inflácie v tomto roku pôsobil obnovený proces deregulácie cien a zvýšenie nepriamych daní. Medzimesačný rast inflácie sa v januári zrýchlil na 5,3% a bol najvyšší od augusta 1999. Medziročná inflácia sa v priemere zvýšila o 7,7% hlavne rastom regulovaných cien o 21,4%. Jadrová inflácia dosiahla 2,2%.

Miera inflácie meraná indexom spotrebiteľských cien dosiahla v priemere za január až august 2003, v porovnaní s rovnakým obdobím minulého roka 8 % (Tab. 6).

Nezamestnanosť v regióne

Koncepcia nezamestnanosti (rastu zamestnanosti) musí byť založená na vytváraní dostatočného počtu pracovných miest vyžadujúcich aj najvyššiu a strednú kvalifikáciu pracovných síl s príslušnými štruktúrnymi posunmi vo vzájomnom priradení pracovných miest a pracovných síl.

Nízke mzdové náklady podporuje vláda aj držaním minimálnej mzdy na veľmi nízkej úrovni. Od 1. 10. 2001 bola minimálna mzda stanovená na úrovni 4 920 Sk a od 1. 10. 2002

na 5 570 Sk. Minimálna mzda sa v roku 2001 pohybovala v rozpätí 35,6 – 39,8% a v roku 2002 v rozpätí 36,4 – 41,2% priemernej mzdy.

Ak v júli roku 2002 bolo stanovené životné minimum na úrovni 3 930 Sk, potom priemerná mzda platná do konca septembra 2002 je vyššia iba o 25,2% ako životné minimum a minimálna mzda platná od začiatku októbra 2003 je vyššia o 41,7% ako životné minimum. Absolútny rozdiel medzi minimálnou mzdou a životným minimom sa v roku 2002 pohyboval v rozpätí 990 až 1 640 Sk. Náklady príležitostí (opportunity costs) voľného času evidovaného nezamestnaného a poberajúceho podporu v nezamestnanosti, prípadne i dávky sociálnej pomoci (za predpokladu, že by pracoval za minimálnu mzdu), sa za jeden pracovný deň pohybovali v rozpätí 46,40 Sk až 77,20 Sk. Tieto nízke hodnoty sú hlavnou príčinou nezáujmu nezamestnaných o prácu, ale aj motívom čiernej práce na strane zamestnancov.

Uvedené porovnanie životného minima a minimálnej mzdy predikuje aj nemožnosť zvýšiť zamestnanosť kratšími (nie plnými) pracovnými kontraktmi,⁹ keď fixné náklady spojené s vykonávaním zamestnania nie na plný pracovný čas (v porovnaní s ekonomikou neaktívnu) nebudú kompenzované dostatočným pracovným príjmom.

Ako však upozorňuje Európska banka pre obnovu a rozvoj (EBRD), nízke podpory v nezamestnanosti neumožňujú nezamestnaným osobám hľadať si prácu aj ďalej od miesta bydliska (4, s.18). Práve naopak, od roku 2003 sa zaviedla povinnosť nezamestnaných dvakrát za mesiac dostaviť sa na úrad práce kvôli kontrole zneužívania podpôr v nezamestnanosti a eliminovaniu čiernej práce namiesto toho, aby sa nezamestnaným prenechal priestor na hľadanie si práce. Po zavedení tohoto opatrenia poklesol síce počet evidovaných na úradoch práce približne o 18 tis.,¹⁰ vláda by však mala čo najskôr sprísniť sankcie za poskytovanie čiernej práce zamestnávateľmi

Národný úrad práce v septembri evidoval v Prešovskom kraji 74 483 ľudí bez práce. Do evidencie pribudlo 5 209 nezamestnaných, ale v tom istom mesiaci ich vyradili 7 403. Podľa aktuálnej informácie z Krajského úradu práce v Prešove miera evidovanej nezamestna-

⁹ O tom, že nízka mzdová úroveň prakticky vylučuje možnosť riešiť nezamestnanosť rastom pracovných kontraktov nie na plný pracovný čas, svedčia aj údaje za IV. štvrť rok 2002 z Výberových súpisov pracovných síl. Až 34% z pracovníkov pracujúcich na skrátenej pracovný čas sa cíti byť podzamestnaná, tj. chceli by pracovať dlhšie. Okrem toho zo 102,4 tis. Pracovníkov s dočasnou, príležitostnou a sezónnou prácou až 76,8 tis. nemohlo nájsť stálu prácu a cítia sa byť podzamestnaní. To de facto znamená, že nezamestnanosť na Slovensku je vyššia, ako je vykázaná miera nezamestnanosti na základe evidovaných nezamestnaných.

¹⁰ Možno však predpokladať, že z evidencie nezamestnaných vypadli len tí, ktorí pracujú na čierno v zahraničí, alebo ďalej od miesta bydliska a je pre nich ekonomicky nevýhodné splniť podmienku častejšej kontroly na úrade práce.

nosti sa tak zastavila na 17,10 percenta, čo oproti augustu znamená pokles o 0,83 percenta. V porovnaní s rovnakým obdobím v roku 2002 však ide o pokles až o 13 246 ľudí.

Ak sa na to pozrieme aj z iných údajov tak zistíme, že nám narástol počet vyradených nezamestnaných za prvý polrok v Prešovskom kraji na 9 473 ľudí. Vyradenie sa uskutočnilo podľa §41 a, b, c. Tieto vyradenia však nie sú všetky z dôvodu, že každý občan má prácu, ale pre nedostatok financií na pravidelné dvojtyždňové hlásenia sa na úrade a prinášania potvrdení o nenájdenej práci (Tab. č.7¹¹, č.8).

Ďalším aspektom východného regiónu je najmä národnostne zmiešané obyvateľstvo. Pri štruktúre výroby hlavne poľnohospodárskej, lesníckej, stavebnej sa sústredilo bývalé kočovné rómske obyvateľstvo. A toto strávilo najviac pracovných príležitostí v pomocnej výrobe, nakoľko u väčšiny tohoto obyvateľstva nie je záujem o vzdelanie (Tab. č.5) . V skutočnosti sa k Rómskej národnosti prihlásila v r. 2001 len ¼ Rómov oproti r.1991.

Infraštruktúra

BA,TT, TN majú najnižší podiel na cestnej sieti, ale majú najvyšší podiel na diaľnicach. Naopak PO a BB kraj majú najvyšší podiel na cestách III. triedy. Zároveň majú BB a PO kraj najmenší podiel na dvojkoľajových železničných tratiach + v PO kraji nie je celé územie pokryté železničnou infraštruktúrou (okres Svidník). Vid' Tab. č.14.

Investície do regiónov

Vid' Tab. č.13 a Grafy č.6,7.

Prerozdelenie verejných financií

V tejto oblasti sa nenájde komplexný súhrn podľa regiónov. Tu je mútna voda ... Regionálna štátna správa aj samospráva dostanú podiel zo štátnych príjmov na obyvateľa. Podobne aj miestna samospráva formou podielových daní. Lenže tvorba daní je podľa sídla firmy a v regiónoch nesídli veľké firmy napr. peňažné spoločnosti, bývalé štátne monopoly a i. V prešovskom kraji sa priznáva na dani 6-7 % príjmu z celoštátneho príjmu. Ale kraj má 14,5 % obyvateľov štátu, čiže raz toľko v percentnom vyjadrení ako sa vytvorí daňový príjem. Pri 20 % nezamestnanosti na koho robí tých 30 % obyvateľov? Občania v regiónoch nemajú úspory v bankách? Takto vytvorená hodnota sa priznáva inde a najmä v centre štátu, kde sú rozhodujúce sídla firiem. Takto regióny robia na bratislavský kraj, ktorý má tvorbu HDP prieme-

¹¹ Počet vyradených EN- §41 ods. 2 zákona o zamestnanosti, OÚP Prešovského kraja, obdobie: I. Polrok 2003

ru EÚ, ale späť do regiónov sa vytvorená hodnota nedostane. Pár príkladov: školstvo – v roku 1998 prešovský okres / 2. najväčší po Nitre/ dostal na žiaka 13 900.- Sk, priemer SR bol 19 000.- Sk. Pri 21 000 žiakoch v okrese bol okres ukrátený o 105,0 mil. Sk. V roku 2001 bol po prerozdelení výdajov priemer na žiaka 16 600.- Sk, priemer SR 19 000.- Sk ostal. Pri 20 000 žiakoch okres prišiel o 48,0 mil. Sk. O koľko prišiel Kraj? Kapitálová dotácia pre mesto Prešov bola v roku 2002 cca 14,0 mil. Sk, ale v roku 2003 je 4,8 mil. Sk. Aké je to prerozdelenie štátnych zdrojov?

Vývoj rastu podielových daní pre obce na obyvateľa od roku 2001 klesá od 11,18 % na 4,65 % v roku 2004. Taký je návrh štátneho rozpočtu. Akou mierou rástli za tie roky ceny energií DPH, inflácia? Tieto rozdiely vyrovnáva samospráva na úkor vlastných príjmov od občanov a tým sa spomaľuje rozvoj obcí. Klesá miera investovania, opráv a údržby. U krajských miest sa má zrušiť dotácia na MHD. Už tretí rok sa nemení výška dotácie kapitálov a len symbolicky rastie neinvestičná dotácia – ako obnovovať autopark, budovy atď? Na úkor vlastných obyvateľov zvyšovaním cestovného a zvyšovaním daní z nehnuteľnosti. Ale ich dopravné podniky prepravujú minimálne 20 % cestujúcich, ktorí v krajskom meste nebývajú. Majú to zaplatiť iba podnikatelia a obyvatelia krajských miest? Pri prenose kompetencií sa nezohľadnil nárast cien energií, inflácia. Z čoho túto prenesenú činnosť vykryť? Platia občania v regiónoch iné poplatky za m³ plynu, vody alebo za 1 kw el. energie ako v bratislavskom kraji? Cestná daň – mesto Prešov za 4 roky vynaložilo na údržbu letnú či zimnú 90,099 mil. Sk, ale od štátu dostalo vo forme dotácie iba 54,519 mil. Sk. Užívajú mestské cesty iba obyvatelia Prešova?

Vlastné príjmy obcí sú od obyvateľov a podnikateľov. Ale konkurzy právnických osôb podľa platných zákonov sú bežné, ale mesto má na nedoplatkoch 46,5 mil. Sk. Štát v podielovej dotácii s tým nepočíta a v rozpočte sa to neprejavuje. Sú to ale nereálne príjmy. Má štát záujem tieto problémy riešiť?

Uvažuje sa so zrušením poplatku z predaja tabaku a alkoholu pre obce. Ale reformou sa to má rozdeliť ako podielová daň pre všetkých na obyvateľa – či obec má krčmu alebo nie!

Roky nieje riešený problém reštitúcií. Zákon je, štát berie 3 % z privatizácie, ale občania sa domáhajú od obcí vyplatiť prinavrátené pozemky za postavené sídliska, športové areály a iné objekty. Ak by mesto Prešov nie v trhovej cene, ale terajšej vyhláškovej malo vyplatiť všetkých žiadateľov, tak je to čiastka 159 mil. Sk. Je to 2 – ročná investícia do infraštruktúry v meste. Ako to štát vyrieši? Nájde sa miesto pri daňovej reforme aj na tieto prípady? Ako sa rozdeľujú prostriedky z privatizácie?

Štátna pokladnica – už dnes od samosprávy štát späť berie úroky za dotácie. Prečo nechá hospodáriť samosprávu aj s úrokmi? A po reforme to ostane ako doteraz?

Riziká a dopady daňovej reformy

Z doteraz dostupných materiálov k daňovej reforme je jasné, že ide iba o jednoduché centrálné počty a žiadnu úvahu prerozdeľovať príjmy. Regióny najmä zo strednej a východnej Slovenska vložili veľkú nádej vstupu Slovenska do EÚ práve pre silnú podporu regiónom zo strany EÚ, čo sa žiaľ zo strany nášho centrálného byrokratizmu roky nerobí. Je tu začarovaný kruh, že z centra neplynie pomerná časť vytvorených zdrojov, aby sa zlepšovala infraštruktúra v regiónoch a regióny sa dynamicky rozvíjali, a regióny sa nerozvíjajú, lebo nie je infraštruktúra / vid' príchod Hyundai /.

Vlastný rozvoj regiónov je slabý, lebo nie je kúpna sila, sú nízke príjmy domácností, slabé príjmy sa väčšinou prejedajú a nie je na investície, turistiku, kultúru... Jednotná sadzba DPH /a s ňou rast cien energií od 1.1.2004/ nie je problém pre pár percent špičkovito zarábajúcich a časť novotvoriacej sa strednej vrstvy. Ale v regiónoch pre 40 % obyvateľov to dopadá a vážny bude.

Daňová reforma v doterajšom návrhu len zvýši rozdiely v zaostávajúcich regiónoch Slovenska za centrom. Žiaľ zvyšuje to sociálne napätie, ktoré na úradoch denne zažívame. Preto spravodlivá reforma musí reálne a podložené prerozdeliť príjmy štátu, musí samosprávam umožniť diferencovať ich regionálne danosti. Zatiaľ len MVARR má podľa NUTS II spracovaný program verejných prác na roky 2004 – 2006. Ale na základe daňovej reformy by to malo mať MF SR komplexne za každý rezort. Tam by sa ukázalo prerozdeľovanie štátnych príjmov do regiónov. A o prioritách by mali rozhodovať samosprávne kraja. K tomu majú občania volených poslancov.

Vláda musí mať záujem na rovnakom rozvoji každej časti tohto štátu. Je to jej záväzok voči občanom v rámci nášho členstva medzi štátmi zjednotenej Európy.

Prílohy: k referátu, a ďalšie pre názornosť situácie v Prešovskom kraji

Tabuľky:

T a b u ľ k a 1

HDP regiónu(kraja) (v mld. Sk, bežné ceny

k r a j	2 0 0 0	1 9 9 8	1 9 9 6
b r a t i s l a v s k ý	2 2 5 , 1	1 6 8 , 2	1 4 1 , 3
t r n a v s k ý	9 5 , 8	8 3 , 7	6 5 , 7
t r e n č i a n s k y	9 6 , 7	8 2 , 1	6 3 , 6
n i t r i a n s k y	1 0 7 , 9	8 7 , 6	6 6
ž i l i n s k ý	1 0 1 , 4	8 3 , 7	6 4 , 7
b a n s k o b y s t r i c k ý	9 5 , 8	8 7 , 6	6 3 , 1
p r e š o v s k ý	8 3 , 7	7 4 , 4	5 7 , 4
k o š i c k ý	1 2 3 , 7	1 0 7 , 7	7 9 , 3

Tabuľka 2

Kraj	Tvorba HDP na Jedného obyvateľa kraja		Počet obyv. v prod. Veku	Počet aktiv. obyvateľov	Podiel kraja na tvorbe HDP SR 2000(v%)
	2000 ^{oo}	2000 ^{o)}	2000 ^{oo}	2001 ^o	
Kraj	558,345	364,691	403 156	308 537	24,2
<i>Bratislavský</i>					
Trnavský	272,318	173,784	351 795	278 958	10,3
Trenčiansky	252,112	158,823	383 560	303 145	10,4
Nitriansky	241,409	150,841	446 959	356 630	11,6
Žilinský	234,536	146,218	432 343	344 930	10,9
Banskobystrický	231,542	144,654	413 747	323 834	10,3
Prešovský	174,164	106,496	480 582	376 983	9
Košický	258,956	161,458	477 687	372 820	13,3

¹²

Tabuľka 3

Tvorba HDP na obyvateľa kraja

k r a j	2 0 0 0
b r a t i s l a v s k ý	5 5 8 , 3 4 5
t r n a v s k ý	2 7 2 , 3 1 8
t r e n č i a n s k y	2 5 2 , 1 1 2
n i t r i a n s k y	2 4 1 , 4 0 9
ž i l i n s k ý	2 3 4 , 5 3 6
b a n s k o b y s t r i c k ý	2 3 1 , 5 4 2
p r e š o v s k ý	1 7 4 , 1 6 4

(HDP na obyvateľa kraja v produktívnom veku, Štatistická ročenka regiónov)

Tabuľka 4

Tvorba HDP v regiónoch r. 2000 v eurách a PKS

HDP v eurách bežné ceny	<i>HDP v PKS</i>
-------------------------	------------------

¹² o Podľa sčítania obyvateľov, domov a bytov 2001, ŠÚ SR, 2001

^{oo} Štatistická ročenka regiónov SR, 1996- 2000

^{ooo} HDP na obyvateľa kraja v produktívnom veku, Štatistická ročenka regiónov SR

^{o)} HDP na obyvateľa kraja, Regiónálne porovnania v SR, 2001

Kraj	Na obyvateľa Kraja (eur)	Podiel na priemere SR 2000	Podiel na priemere E15 (%)	PKS na obyvateľa 2000	Podiel na priemere E15 (v%)
Bratislavský	8561	2,12	37,45	22 708	99,35
Trnavský	4079	1,01	17,85	10 822	47,35
Trenčiansky	3727	0,92	16,31	9 888	43,26
Nitriansky	3541	0,88	15,49	9 392	41,09
Žilinský	3432	0,85	15,02	9 104	39,83
Banskobystrický	3396	0,84	14,86	9 008	39,41
Prešovský	2500	0,62	10,94	6 632	29,02
Košický	3790	0,94	16,58	10 053	43,98
Slovensko	4043	1,00	17,69	10 724	46,92

°PKS= parita kúpnej sily

T a b u ľ k a 5

Národnostné zloženie v Prešove

Slovenská	86 910
Maďarská	208
Rómska	1 323
Česká	777
Moravská	45
Rusínska	1 111
Ukrajinská	1 039
Nemecká	42
Poľská	43
Chorvátska	5
Srbská	9
Ruská	52
Bulharská	42
Židovská	7
Iná	66
Nezistená	1 107

Zdroj: Sčítanie obyvateľstva 2001

T a b u ľ k a 6¹³

Miera inflácie meraná indexom spotrebiteľských cien	
V priemere za január až august 2003	
V porovnaní s rovnakým obdobím minulého roka	8,0%
V priemere za rok 2002 v porovnaní s rokom 2001	3,3%
V priemere za rok 2001 v porovnaní s rokom 2000	7,3%
V priemere za rok 2000 v porovnaní s rokom 1999	12,0%

T a b u ľ k a 7

Počet vyradených EN- §41 v Prešovskom kraji

¹³ ZDROJ: Miera inflácie v SR, Štatistický úrad Slovenskej republiky- Krajská správa v Prešove

Spolu/kraj- I- polrok 2003	9 473
§41 ods.2 pism. a)	3 782
§41 ods.2 pism. b)	0
§41 ods.2 pism. c)	5 691

T a b u ľ k a 8

Počet poberateľov sociálnych dávok k 31.12.2002

IČO Okres	Počet Poberateľov	Počet na ÚP
Okresný úrad Bardejov	12 680	4 567
Okresný úrad humenné	9 747	3 847
Okresný úrad Kežmarok	12 213	5 581
Okresný úrad Levoča	5 892	2 161
OU Medzilaborce	2 202	977
OU Poprad	13 133	5 487
OU Prešov	26 778	10 217
OU Sabinov	9 677	4 019
OU Snina	6 543	2 217
OU Stará Ľubovňa	7 166	2 279
OU Stropkov	3 315	1 064
OU Svidník	5 604	1 895
OU Vranov	15 126	5 886
Prešovský kraj	130 076	50 197

T a b u ľ k a 9

Poberatelia sociálnych dávok

OUP Prešovského kraja

Obdobie: stav k 31.5.2003

Okres	Počet EN	Počet EN poberajúcich PPvN	Počet EN pob. Soc. dávku	Počet poberateľov Soc. dávok
Bardejov	7 317	1 287	4 150	11 664
Humenné	6 589	1 178	3 483	8 839
Kežmarok	8 668	942	5 500	11 363
Levoča	3 028	439	2 091	5 379
Medzilaborce	1 467	248	886	2 155
Poprad	8 981	1 312	4 820	11 647
Prešov	16 286	2 422	9 370	24 584
Sabinov	6 597	973	3 812	8 975
Snina	3 995	563	2 089	5 732
Stará Ľubovňa	3 465	545	2 117	6 722
Stropkov	1 933	356	1 037	2 965

Svidník	3 142	600	1 781	5 221
Vranov n. Topľou	8 956	1 497	5 448	14 105
Kraj	80 424	12 362	46 584	119 351

T a b u ľ k a 10

Príjmy a výdavky domácností za rok 2002 (za mesiac a na osobu)

Ukazovateľ	2002	2001	Index 2002/2001
Hrubé peňažné príjmy spolu	7 075	6 749	104,8
Hrubé peňažné výdavky spolu	6 826	6 734	101,4

T a b u ľ k a 11

Prieskum finančnej situácie

V čom sa zhoršila finančná situácia oslovených občanov v uplynulých 12 mesiacoch ^{2/1}	%
pri nákupoch potravín	59
pri nákupoch odevov	57
v možnosti sporenia	47
v možnosti dovoliť si zahraničnú dovolenku	42
pri nákupoch tovarov dlhodobej spotreby (nábytok, chladnička, práčka, televízor, vysávač, šijací stroj, hi-fi veža, počítač, bicykel)	41
v možnosti dovoliť si tuzemskú dovolenku	36
v starostlivosti o zdravie	32
pri platení pravidelných poplatkov (nájomné, elektrina, plyn, kúrenie, telefón, doprava)	27
vo využívaní služieb pre domácnosť (čistiareň, opravovne)	25
v možnostiach kultúrneho a športového vyžitia pre mňa a môjho partnera	25
pri nákupoch ostatného nepotravinárskeho tovaru do domácnosti (hygienické potreby, papier, hračky)	23
v možnosti finančne pomôcť mojim osamostatneným deťom	19
pri nákupoch dopravných prostriedkov (auto, motocykel, osobný prívos)	16
pri zabezpečovaní iného bývania (dom, byt)	16
v možnostiach kultúrneho a športového vyžitia pre moje deti	12
v možnosti finančne pomôcť mojim rodičom	9
v možnosti vzdelávania mojich detí	7
v možnosti môjho a partnerovho vzdelávania	6
v inom	2

Tabuľka 12

Štruktúra obyvateľstva SR podľa národnosti v rokoch 2001 v %

Pohlavi	N á r o d n o s ť									
	slovenská	maďarská	rómska	rusínska	ukrajinská	česká	nemecká	poľská	ostatné	nezist.
Rok 2001										
Muži	85,8	9,6	1,8	0,5	0,2	0,7	0,1	0,0	0,3	1,1
Ženy	85,8	9,8	1,6	0,4	0,2	0,9	0,1	0,1	0,2	0,9
Spolu	85,8	9,7	1,7	0,4	0,2	0,8	0,1	0,0	0,2	1,0

Tabuľka 13

Investície v regiónoch SR (za rok 2000)

Kraj	Investície % zo SR	PZI % zo SR
Bratislavský	55,9	63,2
Trnavský	5,1	4,3
Trenčiansky	7,6	3,1
Nitriansky	4,3	2,9
Žilinský	6,0	4,4
Banskobystrický	6,4	3,3
Prešovský	4,1	2,4
Košický	10,6	16,4

Prameň: Štatistický úrad SR

Tabuľka 14

Infraštruktúra v regiónoch 2000

Región	Podiel na dĺžke cestnej sieti SR v %	Podiel na dĺžke diaľnic SR v %	Podiel na dĺžke ciest III. triedy SR v %	Podiel na dĺžke želez- ničných tratí SR v %	Podiel na dĺžke dvoj- koľajných tratí SR v %	Podiel oby- vateľstva zásobova- ných vodo- vodom v %	Podiel oby- vateľstva napojených na kanalizá- ciu v %
Bratislavský	4,3	32,1	3,4	6,4	10,1	95,3	82,3
Trnavský	10,0	22,8	10,2	9,5	15,4	89,9	45,2
Trenčiansky	12,2	21,5	11,0	8,9	11,4	73,8	53,4
Nitriansky	14,0	0,0	14,8	15,5	9,2	82,9	45,4
Žilinský	14,2	15,5	10,8	10,3	23,3	85,0	48,7
Banskobystrický	18,2	0,0	17,8	19,1	4,1	89,1	56,4
Prešovský	14,4	6,3	18,4	11,6	3,6	73,8	51,2
Košický	12,8	1,8	13,6	18,7	22,9	77,3	56,7

Prameň: Štatistický úrad SR, Ministerstvo dopravy, pôst a telekomunikácií SR.

Tabuľka 15

Zadĺženie a hospodárenie obcí (mil. SKK)

mil. Sk	1997	1998	1999	2000	2001
Dlh obcí	6.949	9.240	10.589	12.261	12.724
Príjmy miestnych rozpočtov	26.685	25.929	24.181	27.354	29.988
Výdavky miestnych rozpočtov	25.282	25.809	23.918	26.458	28.895
Saldo miestnych rozpočtov	1.403	120	263	896	1.093
Dlh obcí / príjmy miestnych rozpočtov	26.04	35.64	43.80	44.82	42.43

Prameň: Štatistický úrad SR.

Tabuľka 16

Prepočty príjmov a výdavkov na jedného obyvateľa

Kraj	Príjmy obcí na obyvateľa Súčasný stav	Príjmy VÚC na obyvateľa Súčasný stav	Príjmy obcí na obyvateľa stav Po reforme	Príjmy VÚC na obyvateľa stav Po reforme
Bratislavský	12 261	7 422	7 877	4 499
Trnavský	3 529	1 740	3 420	1 667
Trenčiansky	3 343	1 744	3 154	1 618
Nitriansky	3 062	1 424	4 004	2 052
Žilinský	3 009	1 560	4 383	2 476
Banskobystrický	3 129	1 574	4 032	2 176
Prešovský	2 154	1 078	3 358	1 881
Košický	3 441	1 846	3 061	1 593

Oco prednáška

TABUĽKA 1:
Investície v regiónoch SR (za rok 2000)

Kraj	Investície % zo SR	PZI % zo SR
Bratislavský	55,9	63,2
Trnavský	5,1	4,3
Trenčiansky	7,6	3,1
Nitriansky	4,3	2,9
Žilinský	6,0	4,4
Banskobystrický	6,4	3,3
Prešovský	4,1	2,4
Košický	10,6	16,4

Prameň: Štatistický úrad SR

TABUĽKA 2.

Zadĺženie a hospodárenie obcí (mil. SKK)

mil. Sk	1997	1998	1999	2000	2001
Dlh obcí	6.949	9.240	10.589	12.261	12.724
Príjmy miestnych rozpočtov	26.685	25.929	24.181	27.354	29.988
Výdavky miestnych rozpočtov	25.282	25.809	23.918	26.458	28.895
Saldo miestnych rozpočtov	1.403	120	263	896	1.093
Dlh obcí / príjmy miestnych rozpočtov	26,04	35,64	43,80	44,82	42,43

Prameň: Štatistický úrad SR a výpočty autora.

Poznámka: zlepšuje sa hospodárenie obcí, ale pretrvávajú vysoké zadĺženie. Neexistujú však regionálne štatistiky ale je predpoklad, že vyššie príjmy majú samosprávy s vyššou aktivitou ekonomických subjektov, t.j. na západe Slovenska (koľko tvoria príjmy z nehnuteľností príjem na rozpočte ???). Zároveň nie sú ešte údaje za rok 2002, keď došlo k decentralizácii kompetencií na samosprávu. Zadĺženie mohlo vzrásť, ak neboli transfery adekvátne nákladom na presun kompetencií.

TABUĽKA 3.**Infraštruktúra v regiónoch 2000**

Región	Podiel na dĺžke cestnej siete SR v %	Podiel na dĺžke diaľnic SR v %	Podiel na dĺžke ciest III. triedy SR v %	Podiel na dĺžke železničných tratí SR v %	Podiel na dĺžke dvojkolajných tratí SR v %	Podiel obyvateľstva zásobovaných vodovodom v %	Podiel obyvateľstva napojených na kanalizáciu v %
Bratislavský	4,3	32,1	3,4	6,4	10,1	95,3	82,3
Trnavský	10,0	22,8	10,2	9,5	15,4	89,9	45,2
Trenčiansky	12,2	21,5	11,0	8,9	11,4	73,8	53,4
Nitriansky	14,0	0,0	14,8	15,5	9,2	82,9	45,4
Žilinský	14,2	15,5	10,8	10,3	23,3	85,0	48,7
Banskobystrický	18,2	0,0	17,8	19,1	4,1	89,1	56,4
Prešovský	14,4	6,3	18,4	11,6	3,6	73,8	51,2
Košický	12,8	1,8	13,6	18,7	22,9	77,3	56,7

Prameň: Štatistický úrad SR, Ministerstvo dopravy, pôst a telekomunikácií SR.

Poznámka: BA, TT, TN majú najnižší podiel na cestnej sieti, ale majú najvyšší podiel na diaľnicach. Naopak PO a BB kraj majú najvyšší podiel na cestách III. triedy. Zároveň majú BB a PO kraj najmenší podiel na dvojkolajových železničných tratiach + v PO kraji nie je celé územie pokryté železničnou infraštruktúrou (okres Svidník).

T a b u ľ k a 4**Vybavenosť územia Slovenska cestnou sieťou v roku 2000**

K	Podiel na cestnej sieti SR	Podiel na dĺžke diaľnic SR [%]	Podiel na dĺžke ciest I. triedy SR [%]	Podiel na dĺžke ciest II. triedy SR [%]	Podiel na dĺžke ciest III. triedy SR [%]	Podiel miestnych komunikácií SR [%]	Podiel na dĺžke ciest „E“ SR [%]
Bratislavský	4,3	32,1	4,3	5,5	3,4	4,2	9,6
Trnavský	10,0	22,8	8,7	14,2	10,2	9,2	9,4
Trenčiansky	12,2	21,5	9,3	9,2	11,0	13,4	12,1
Nitriansky	14,0	0,0	16,0	13,1	14,8	13,7	5,0
Žilinský	14,2	15,5	14,6	8,7	10,8	16,5	18,8
Banskobystrický	18,2	0,0	17,9	19,1	17,8	18,4	18,5
Prešovský	14,4	6,3	17,8	14,9	18,4	12,3	12,6

Košický	12,8	1,8	11,4	15,3	13,6	12,3	14,0
Cieľ 1	95,7	67,9	95,7	94,5	96,6	95,8	90,4

Zdroj: Ministerstvo dopravy, pôšt a telekomunikácií SR (MDPT SR) *1) Cieľ 1 – okrem Bratislavského kraja

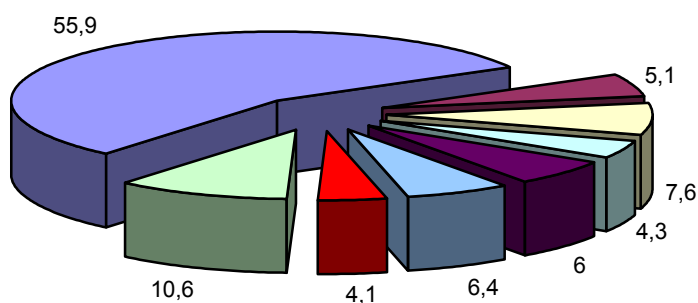
Tabuľka 5

Vybavenosť územia Slovenska v roku 2000 železničnými traťami v r.2000

Kraj	Podiel na dĺžke železničných tratí SR [%]	Podiel na dĺžke dvojkoľajných tratí SR [%]	Podiel na dĺžke regionálnych tratí SR [%]
Bratislavský kraj	6,4	10,1	9,5
Trnavský kraj	9,5	15,4	2,4
Trenčiansky kraj	8,9	11,4	6,1
Nitriansky kraj	15,5	9,2	10,5
Žilinský kraj	10,3	23,3	16,6
Banskobystrický kraj	19,1	4,1	21,3
Prešovský kraj	11,6	3,6	19,8
Košický kraj	18,7	22,9	13,8
Cieľ 1	93,6	89,9	90,5

Zdroj MDPT SR*1) Cieľ 1 – okrem Bratislavského kraja

Obstarané investície v roku 2000 (% zo SR)

■ Bratislavský ■ Trnavský ■ Trenčiansky ■ Nitriansky ■ Žilinský ■ Banskobystrický ■ Prešovský ■ Košický

K sociálno – ekonomickým rizikám daňovej reformy

Pavol KÁRÁSZ (Prognostická ústav SAV)

V priebehu roka 2002 realizovaná daňová reforma vychádza z veľa krát novelizovanej slovenskej daňovej legislatívy. Medzi jej hlavné zásady patrí princíp spravodlivosti a proporcionality pri snahe o celkové zjednodušenie a sprehľadnenie uvedenej legislatívy. Vychádza sa pritom z takých téz programového vyhlásenia vlády akými sú: zjednodušenie daňovej legislatívy, presun daňového zaťaženia z priamych daní na nepriame dane, analyzovanie možnosti zavedenia rovnej dane, posilnenie vlastných daňových príjmov obcí a pod.

Ťažiskom sú fiškálne a legislatívne aspekty zmeny daňového systému. Národohospodárskym a sociálnym aspektom tejto zmeny sa uvedená reforma venuje iba okrajovo.

Z ekonomického hľadiska každá zmena daňového systému má svoju:

- **fiškálnu**
- **národohospodársku a**
- **sociálnu**

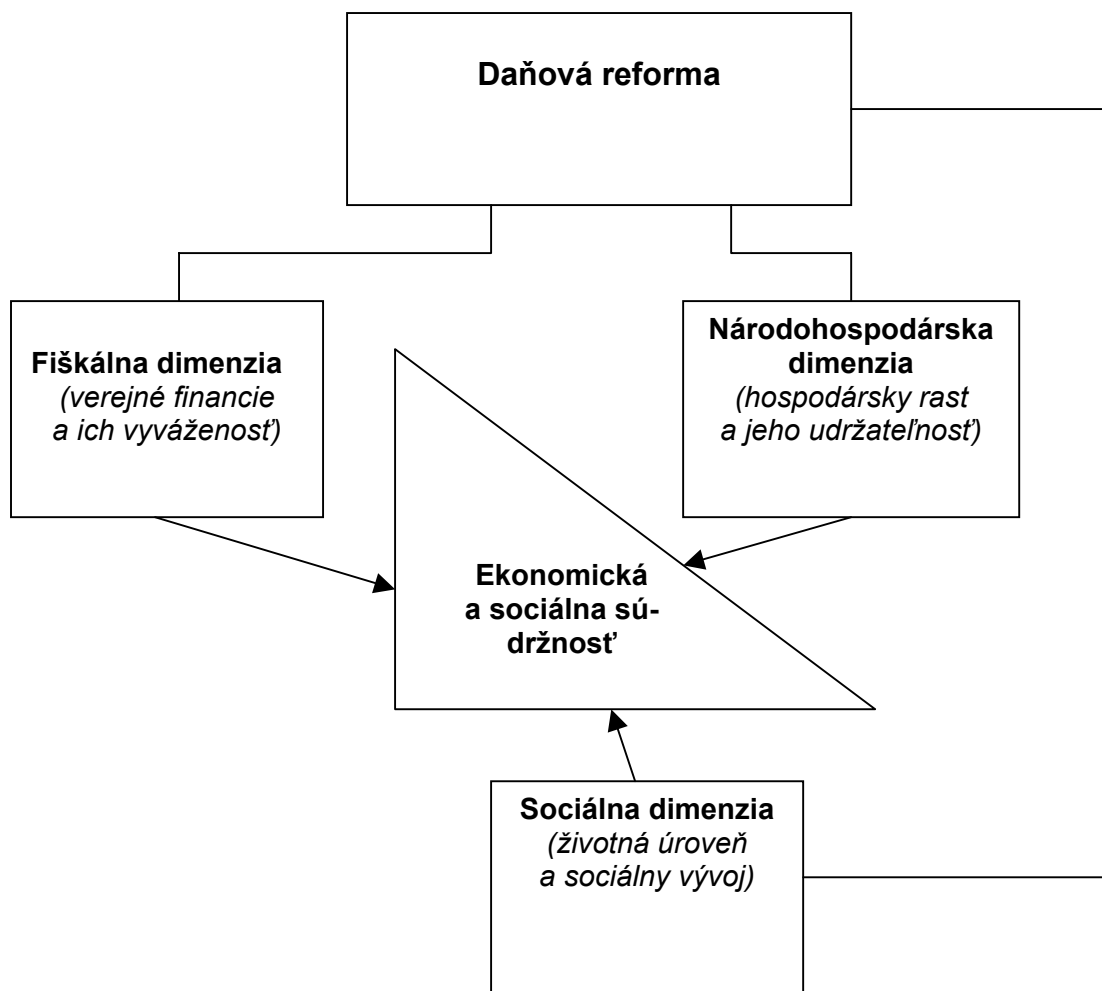
dimenziu. Zanedbanie ľubovolnej z nich môže viesť k závažným problémom vo fungovaní sociálno - ekonomických procesov, ktoré predlžujú realizáciu reformy a zvyšujú jej spoločenské náklady.

Fiškálna dimenzia daňovej reformy sa dotýka príjmových aspektov rozpočtového hospodárenia verejnej správy. Podstatou jej národohospodárskej dimenzie je vplyv zmeny daňového systému na fungovanie ekonomických procesov a správanie sa ekonomických subjektov v národnom hospodárstve determinujúcich hospodársky rast a jeho udržateľnosť. Pod sociálnou dimenziou daňovej reformy možno rozumieť dopad zmien daňového systému na životnú úroveň a sociálny vývoj.

Z celkového hospodársko-spoločenského hľadiska oblasťou kde sa v konečnom dôsledku prejaví pôsobenie zmien vyvolaných daňovou reformou je sociálna a ekonomická súdržnosť. Táto je dôsledkom symbiózy fiškálnej, národohospodárskej a sociálnej dimenzie daňovej reformy. Vhodné spolupôsobenie uvedených dimenzií vedie ku zvýšeniu sociálnej a ekonomickej súdržnosti a opačne. Nápravy v oblasti sociálnej a ekonomickej súdržnosti sú pritom vo všeobecnosti podstatne drahšie a časovo náročnejšie než napr. nápravy v oblasti vonkajšej, alebo vnútornej nerovnováhy.

O b r á z o k 1

Základné dimenzie dopadov daňovej reformy

Tabuľka 1
Daňové príjmy štátneho rozpočtu a ich štruktúra

	1995	1996	1997	1998
Daňové príjmy spolu v mld. Sk	136,5	140,1	145,5	153,0
z toho :				
priame dane v %	40,5	42,8	38,4	41,2
nepriame dane v %	59,5	57,2	61,6	58,8
	1999	2000	2001	2002
Daňové príjmy spolu v mld. Sk	162,5	173,8	165,0	188,7
z toho :				
priame dane v %	39,3	35,4	35,8	36,7
nepriame dane v %	60,7	64,6	64,2	63,3

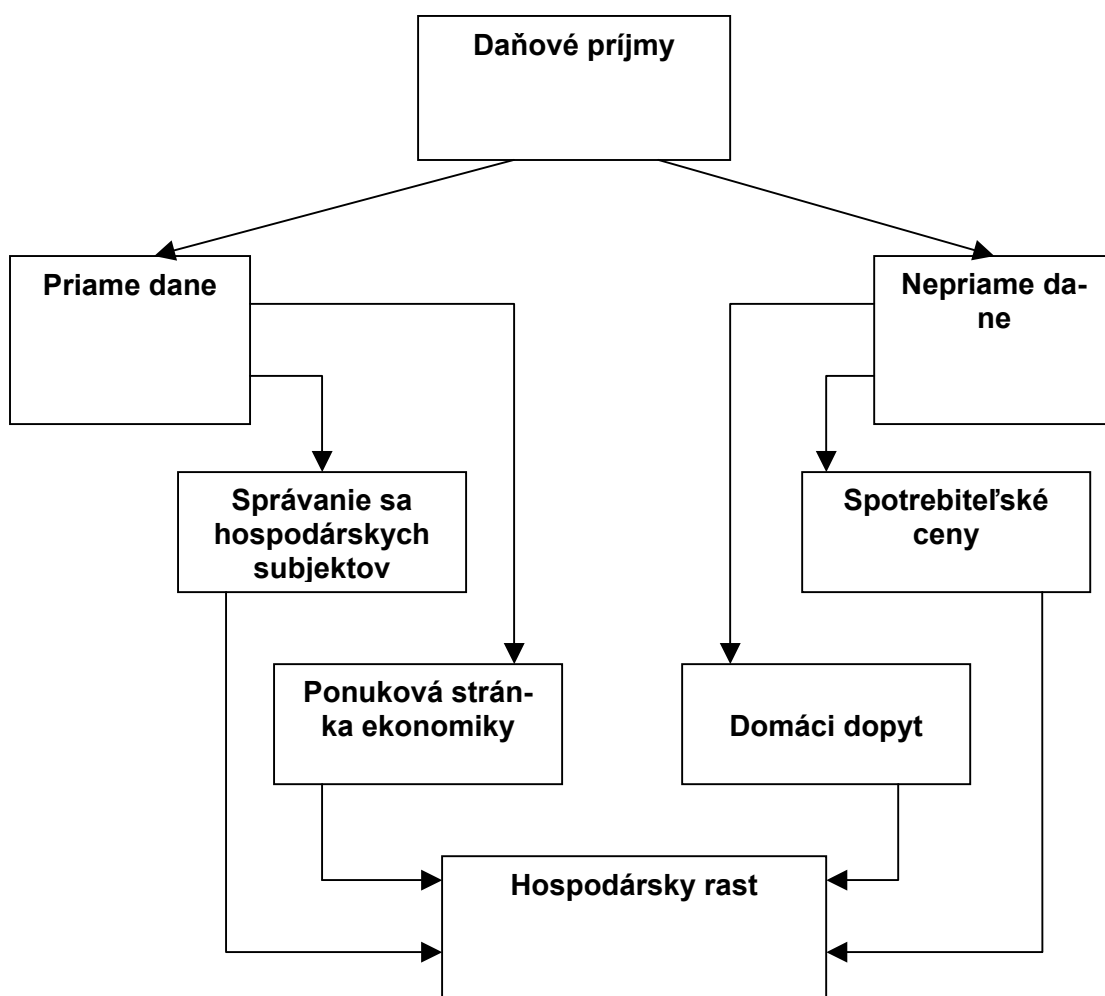
Poznámka: Priame dane = daň z príjmov fyzických osôb+daň z príjmov právnických osôb+dane vybrané zrážkou+daň z majetku. Nepriame dane = domáce dane na tovary a služby+dane z medzinárodného obchodu a transakcií. Zdroj: ŠÚ SR.

Medzi hlavné dôsledky daňovej reformy bude patriť predovšetkým základný štruktúrny manéver znižujúci váhu priamych a zvyšujúci váhu nepriamych daní na daňových príjmoch¹⁴.

Základný štruktúrny manéver daňovej reformy prostredníctvom zníženia daňovej zaťažnosti právnických a fyzických osôb vyvolá také zmeny v ich správaní, ktoré v konečnom dôsledku sa odrazia v prorastovom formovaní ponukovej stránky ekonomiky. Na druhej strane plošné zaťaženie ekonomiky zvýšením nepriamych daní vyvolá zvýšenie spotrebiteľských cien a v konečnom dôsledku môže viesť k zníženiu domáceho dopytu. Znamená to, že uvedený štruktúrny manéver na jednej strane hospodársky rast podporuje a na strane druhej ho však môže aj znižovať. V súčasných podmienkach ekonomiky Slovenska celková úroveň pozitívneho vplyvu v značnej miere bude závisieť od kvality a pružnosti štruktúrnych zmien

Obrázok 2

Hlavné väzby pôsobenia daní v oblasti hospodárskeho rastu

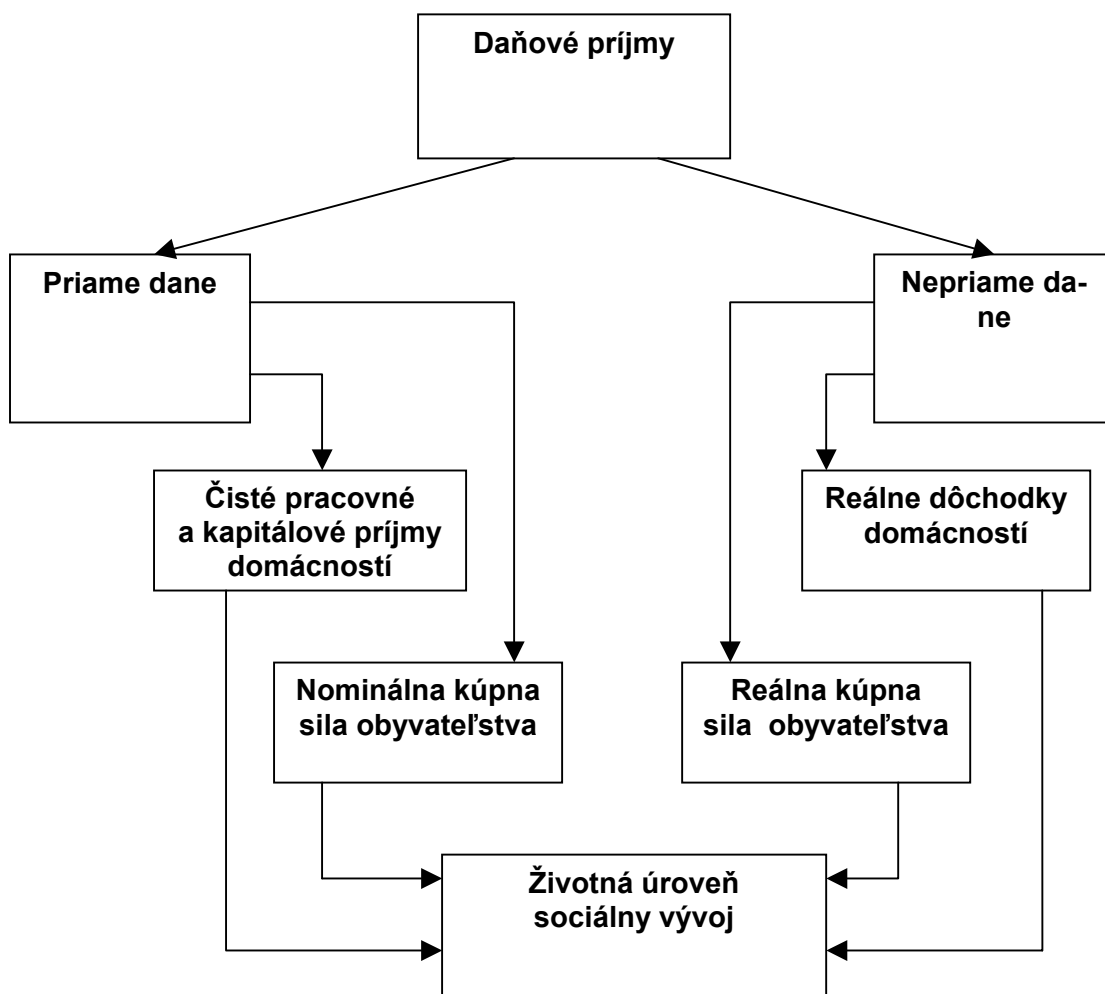

¹⁴ Prevažná časť týchto príjmov vstupuje do štátneho rozpočtu. V doterajšom vývoji ekonomiky Slovenska to bolo viac než 92%.

Základný štrukturálny manéver daňovej reformy prostredníctvom zníženia daňovej zaťažnosti fyzických osôb povedie k zvýšeniu čistých pracovných a kapitálových príjmov domácností a zvýši nominálnu kúpnu silu obyvateľstva čo vytvára predpoklady na zvýšenie jeho životnej úrovne. Na druhej strane plošné zaťaženie ekonomiky zvýšením nepriamych daní zníži reálne dôchodky¹⁵ domácností a ich reálnu kúpnu silu čo vyvolá zníženie životnej úrovne s osobitným zreteľom na sociálne slabé vrstvy obyvateľstva. Znamená to, že uvedený štrukturálny manéver na jednej strane rast životnej úrovne podporuje (hlavne stredných a vyšších príjmových skupín) a na strane druhej ho však môže aj znižovať (najmä nižších príjmových skupín, dôchodcov a poberateľov sociálnych príjmov). Celková úroveň pozitívneho vplyvu v značnej miere bude závisieť od veľkosti nárastu čistých pracovných a kapitálových príjmov a nárastu spotrebiteľských cien, ako aj vývoja v oblasti sociálnych príjmov¹⁶.

O b r á z o k 3

Hlavné väzby pôsobenia daní v oblasti životnej úrovne a sociálneho vývoja

¹⁵ Všetky druhy peňažných príjmov (pracovné, kapitálové a sociálne).

¹⁶ Vrátane starobných dôchodkov.

Z uvedeného vyplýva, že základný štrukturálny manéver daňovej reformy okrem pozitívnych očakávaní zakladá aj isté riziká dotýkajúce sa tak hospodárskeho rastu ako aj životnej úrovne obyvateľstva. Žiaľ samotné koncipovanie daňovej reformy minimalizáciu týchto rizík neobsahuje.

Z národohospodárskeho pohľadu platí, že čím vyšší bude prírastok v tvorbe pridanej hodnoty vyvolaný zmenou daňového systému tým nižšia bude významnosť možnosti negatívneho vplyvu daňovej reformy na hospodársky rast, životnú úroveň a sociálny vývoj.

Tabuľka 2

Základné národohospodárske proporcie výkonnosti daňového systému

	1995	1996	1997	1998
Daňové príjmy na obyvateľa s tis. Sk	25,4	26,1	27,0	28,4
Daňové príjmy ako % z pridanej hodnoty	26,7	24,9	22,7	22,0
	1999	2000	2001	2002
Daňové príjmy na obyvateľa s tis. Sk	30,1	32,2	30,7	35,1
Daňové príjmy ako % z pridanej hodnoty	21,6	21,3	18,5	19,5

Poznámka: Výpočet na podklade ukazovateľov ŠÚ SR. Daňové príjmy na obyvateľa = daňové príjmy štátneho rozpočtu/obyvateľstvo k 31.12. Daňové príjmy ako % z pridanej hodnoty = daňové príjmy štátneho rozpočtu/hrubá pridaná hodnota v bežných cenách.

Celkovo možno konštatovať, že daňová reforma bude zvyšovať dynamiku hospodárskeho rastu, ale zároveň znižovať jeho udržateľnosť.

Komentované zhrnutie priebehu diskusie a výsledkov seminára

Jaroslav NĚMEC, Ekonomický časopis

Diskusia nasledovala po každom referáte, a bola v porovnaní s podobnými akciami naozaj obsažná. Avšak, aj keď sa vždy neobmedzovala iba na otázky obsiahnuté v referátoch, bola predsa len ich tematikou limitovaná. Neobsiahla, a pravda, ani nemohla vyčerpať širokú problematiku daní, ktorá sa v súvislosti s reformou, stala aktuálnou. Okruhy otázok, vymedzených jednotlivými referátmi, sa týkali ;

- I. zmien čistých príjmov a výdavkov jednotlivcov po realizovaní reformy ;
- II. vplyvu nových daňových opatrení na rôzne typy rodín čo domácností;

- III. vplyvu daňovej reformy na vývoj v regiónoch;
- IV. očakávaných zmien v sociálnej sfére;
- V. pôsobenia daňovej reformy na národohospodárskej úrovni.

Diskusia, ktorá reagovala na prednesené referáty by sa ťažko dala usporiadať podľa takto vyznačených okruhov. Skôr sa týkala problémov, ktoré boli spoločné všetkým okruhom, alebo, ktoré sa navzájom prelínali. Išlo prevažne o konfrontáciu očakávaní autorov reformy s očakávaniami oponentov. Prvé na seminári tlmočili niektorí referujúci, v úlohe druhých vystupovali aj mnohí diskutujúci. Budem sa venovať len tým najvážnejším.

Výsledné daňové zaťaženie daňových subjektov po úsporách priamych daní a po zvýšení nepriamych daní

V prospech tohto opatrenia neodzneli žiadne nové argumenty. Hovorilo sa to isté, čo už bolo povedané aj na iných fórach a v iných komentároch k návrhu daňových zákonov - že opatrenie je v súlade s trendom odporúčaným významnými medzinárodnými inštitúciami (Svetová banka, či OECD), že sa takto zjednoduší výber daní a zvýši jeho efekt (zniži sa možnosť daňových únikov), a najmä, že zníženie priamych daní podporí tvorbu zdrojov v podnikoch, čo sa prejaví v raste investícii. Nezabudlo sa ani pripomenúť, ako zníženie priamych daní podporí prílev zahraničného kapitálu, a niektoré ďalšie dôvody.

Diskutujúci upozorňovali, že je v tejto súvislosti nekorektné hovoriť oddelene iba o znižovaní priamych daní, bez ohľadu na súčasné zvýšenie nepriamych daní, ktoré značne prevýši úspory priamych daní. Viaceré uvádzané odhady signalizovali, že reálne príjmy z miezd, platov a starobných dôchodkov výrazne poklesnú. Pokles reálnych príjmov bude mať sústredené negatívne účinky - bezprostredne na väčšinu úsekov sociálnej sféry, ale aj na dopyt, celkovú dynamiku rastu ekonomiky, na regióny, a v konečnom dôsledku aj na očakávaný celkový výnos daní. Odznelo tu, že zo strany MF SR je doterajší odhad výnosu nepriamych daní „nadmerne optimistický“ (Pavol Kárász) Toto upozornenie sa už dnes mohlo opierať o skúsenosť z prvej poloviny roka, keď podobné odhady si vynútili dodatočné neprijemné korekcie. Je totiž viac ako reálne, že rast cien, ovplyvnený aj nepriamymi daňami sa prejaví na poklese domáceho dopytu, so všetkými ďalšími dôsledkami. Ak by tento pokles nebol kompenzovaný primeraným vývozom, spomalia sa tržby podnikov i tvorba zisku. V tom prípade sa nedá očakávať ani veľké oživenie domácej investičnej činnosti a zväčšenie počtu pracovných miest. Reálnym sa však môže ukázať povzbudenie prílevu zahraničných investícií, to však bude, okrem daní, závisieť aj od viacerých iných faktorov.

Ak by sa napokon ukázalo, že priame dane sa znížili predovšetkým kvôli zahraničným investorom, nezíska táto úprava veľkú podporu doma a pravdepodobne ani zo strany orgánov EÚ. Veď ide o opatrenie, ktoré zlepšuje konkurenčné prostredie SR oproti ostatným členským krajinám únie, čo si môže od ostatných členov vynútiť protiopatrenia. V tejto súvislosti niektorí diskutujúci odmietali spájať preferovanie nepriamych daní s nejakým odporúčaným trendom. Uplatňovali informácie ilustrujúce, že ide len, a len o našu voľbu, a že väčšina krajín v Európe i vo svete sa takto neorientuje.

Ako problematické boli označené aj očakávania, že úspory zo zníženia priamych daní sa v podnikoch premenia na investície a následne zabezpečia nové prírastky pracovných príležitostí. Hovorilo sa, že pravdepodobnejšie je, že zvýšené príjmy sa prelejú na súkromné účty hlavných akcionárov a členov správnych, resp. dozorných rád a skončia v zahraničných bankách (Vladimír Bačišin., Stanislav Tarnovský). Tieto tvrdenia tu opierali o osobné skúsenosti, možno aj o domnienky. Sú dost' rozšírené aj na základe rôznych už zverejnených „káuzy“. Nemožno ich pravdivosť vylúčiť, ťažko sa však dajú použiť v serióznej diskusii proti daňovým opatreniam, a dôsledkom, ktoré by sa mali prejaviť cez použitie podnikového zisku.

Väčší pozornosť si však zaslúži predstava či myšlienka, že v našom súčasnom podnikateľskom prostredí, je každé zvýšenie zisku použiteľné, či používané na investície, a že takéto investície podporujú tvorbu pracovných miest a zmierňujú nezamestnanosť. Takéto tvrdenie sa v kontexte nielen s daňami, ale aj s inými opatreniami u nás používa ako argument, pre zmeny toku zdrojov v prospech rastu výroby a na úkor finálnej a verejnej spotreby. Má nesporne svoje oprávnenie, nie však za všetkých okolností. Platí vtedy, ak rast investícií bol limitovaný iba zdrojmi. Čiže vtedy, keď by sa prírastky produkcie vyvolané novými investíciami sa stretávali s neobmedzeným dopytom, a investori s dostatočnými stimulmi. Problematickým by sa však stala vtedy, keď by dopyt (na trhoch) realizáciu zvýšenej produkcie nezaručoval. V takejto situácii môže byť udržanie dopytu pre rast výroby, zamestnanosť, ba i rentabilitu podnikateľov významnejšie, ako zvyšovanie investícií. Týka sa to hlavne podnikov, ktorých ponuka je určené pre domáci trh, menej pre podniky, ktoré predávajú na zahraničných trhoch, resp. pre zahraničných investorov, ktorí sa tiež neviažu na náš domáci trh.

Na druhej strane však treba pripustiť, že ani udržiavanie dopytu za každú cenu, nezaručuje stabilitu trhu a nepostačuje pre rast národného produktu. Ukazuje sa to najmä s ohľadom na dlhotrvajúcu dekapitalizáciu, keď zväčšenie úspor (zdrojov) použiteľných na investície v podnikoch si dnes vynucuje nielen potreba rastu produkčných kapacít, ale už aj len samotná obnova existujúceho kapitálu (hlavne fixného). Okrem toho, aj vyrovnávanie starých záväzkov a pohľadávok, ktoré súvisia s trvajúcim deficitom zdrojov v minulosti,

oprávňuje venovať stálu pozornosť podpore rastu kapitálu v podnikoch - nehovoriac už o tom, že ani po znížení daní nebudú prostriedky v mnohých firmách postačovať na plnú úhradu úplných reprodukčných nákladov. Stav tvorby zdrojov v podnikoch ukazuje, že isté uvoľnenie ziskov daňovými úpravami je žiaduce pre potreby podnikania i pre perspektívny rozvoj krajiny. Bolo by však užitočné vyvarovať sa najmä krajností. Ako na seminári viac ráz upozornil Pavol Kárász, významné sa tu môže naozaj ukázať uvážené „kalibrovanie“ jednotlivých úprav.

Nie všetky opatrenia sledujúce ten istý cieľ, však majú rovnaké účinky. Pripomínalo sa tu, ako sa dalo očakávať, že zdroje pre podniky možno z dosahovaného zisku uvoľniť nielen celkovým znížením daní, ale aj znížením daní iba na tu časť zisku, ktorá sa použije na investície. Nedá sa poprieť, že by to eliminovalo obavy zo zneužívania daňových úľav v prospech iných ako podnikateľských zámerov. Podpora investičných aktivít by aj u nás rozhodne získala väčší konsenzus, ako podpora rastu zisku po zdanení, motivovaná zásluhovosťou. Tá pripúšťa možnosť použitia zisku aj na rýchlejší rast osobných kont podnikateľov či akcionárov. Takéto riešenie je možné, a uplatňujú ho, ako sa tu pripomínalo, viaceré krajiny.

Ani väčšie zaťaženie spotrebnými daňami sa nemusí rovnako prejavovať na zmenách celkového dopytu. Veď finálna spotreba jednotlivých sociálnych (či príjmových) skupín sa dosť odlišuje. Preto pri rozdielnych príjmoch ovplyvní zmena vo výdavkoch na rozdielne potreby nerovnako aj dopyt týchto rôznych skupín. S veľkou pravdepodobnosťou sa dá predpokladať, že tie rodiny, ktorých príjmy umožňujú vytváranie úspor, nezmenia po vzraste cien, vyvolanom zvýšením nepriamych daní, svoj dopyt rovnako, ako rodiny či jednotlivci, ktorí žijú tak povediac „na doraz“, t. j. ktorým príjmy postačovali/postačujú na uspokojovanie iba základných potrieb. Je ľahké si domyslieť, kde dôjde k zníženiu dopytu a spotreby a kde iba k zmenám tempá rastu úspor. Zníženie dopytu bude tým väčšie, čím viac sa zvýšenie nepriamych daní dotkne výrobkov a služieb základne spotreby. Diferencovanie nepriamych daní by mohlo tento pokles zmierniť, alebo aj eliminovať, a to aj pri zachovaní celkového očakávaného (kalkulovaného) výnosu nepriamych daní. To by ale nedovolilo uplatniť inú zásadu, o ktorú sa chce opierať reformovaný daňový systém - t. j. zásadu tzv. rovnej dane. Táto zásada na seba sústredila azda ešte väčšiu kritiku ako nepriame dane.

Rovná daň a zmeny daňového zaťaženia jednotlivých skupín subjektov

Úprava, ktorá deklaruje uplatnenie zásady rovnakej povinnosti občanov voči štátu, je všade kritizovaná predovšetkým za to, že ďalej prehľbuje už existujúcu inú nerovnosť - nerovnosť majetkovú, azda so všetkými dôsledkami, ktoré nejako vplyvávajú na postavenie ľudí

v spoločnosti. Kritiky sa jej ušlo v hojnej miere aj na tomto seminári, aj keď v rámci časového limitu sa všetko nestihlo. Prepočty referujúcich, ktorí sa usilovali vyčísliť, ako sa prejaví rovná daň na príjmoch niektorých hlavných kategórií daňovníkov (jednotlivcov, rodín s rôznym počtom ľudí a ďalších), sa veľmi nespochybňovali. Niektorí sa síce odvolávali na vlastné prepočty, ale vždy išlo o prepočty simulované, ktoré mohli byť viac, alebo menej pravdepodobné, alebo rôzne vierohodné. Hovorilo sa síce aj o „katastrofálnych dopadoch“, ale aj tak sa všetky očakávané negatívne dôsledky odlišovali iba mierou, a vzťahovali sa na najmä na nízke a stredné príjmové skupiny, čo sa napokon zhodovalo aj s výsledkami referujúcich. Rozdiely sa prejavovali po zohľadnení nezdaniteľného základu (u jednotlivcov či rodín s rôznym počtom detí), odpočítavaných bonusov na deti, a pri zvažovaní niektorých životných situácií, na ktoré sa u daní z príjmov nereaguje. Je pravda, že všeobecne konštatované negatívne dopady, sa u niektorých referujúcich zmierňovali, u iných viac dramatizovali. Zásadne sa však odlišovali podľa toho, či tieto dopady považovali za akúsi obeť (či „chybu krásy“), ktorú bolo treba podstúpiť, aby sa vytvoril - podľa nich - dokonalejší daňový systém, ktorý sa neskôr prejaví pozitívne aj na vývoji ekonomiky a spoločnosti, alebo za krok, ktorý okamžite zvýši sociálne napätie, zhorší stav ekonomiky, a skôr či neskôr si vynúti ďalšie korekcie. Diskutujúci z radov ostatných účastníkov seminára vystupovali jednoznačne proti uplatňovaniu rovnanej dane.

Všeobecný dôvod odmietavého postoja, ktorý sa rysoval aj na pozadí ďalších kritických vystúpení, vyjadril v svojom referáte („Daňový systém a rodiny...“) Daniel Gerbery zo Strediska pre štúdium práce a rodiny: „Daňová reforma sa vo svojich dôsledkoch dotýka širokého okruhu spoločensky závažných oblastí. Explicitne prezentované ciele reformy sa vzťahujú len k malému počtu z nich. *Jednoduchosť, prehľadnosť daňového systému (teda akási „estetická“ funkcia) je z hľadiska rodinnej a sociálnej politiky povýšená nad možnosť riešiť viaceré životné situácie rodín.*“ Možno doplniť, že riešiť nielen situácie rodín, ale aj viaceré iné sociálne situácie a problémy ekonomiky.

Áno, uplatnením tejto zásady sa zbavuje štátna politika dane významnej sociálnej funkcie a nástroja. To potvrdili inými slovami aj ostatní diskutujúci. Ten, kto ju navrhuje, akoby odkazoval verejnosti, že dane tu nie sú od toho, aby riešili iné problémy, ako sústreďenie prostriedkov na úhradu nevyhnutných štátnych potrieb. Prispievať na úhradu nevyhnutných štátnych potrieb úmerne svojím príjmom, je v intenciách tejto zásady rovnakou povinnosťou pre všetkých občanov, nezávisle od tohto, či im pri jej plnení bude chýbať „na chlieb“ (obrazne povedané), t. j. na základné potreby. Filozofie typu D. Millera, ktorú ponúkol účastníkom seminára Michal Horváth z ministerstva práce a sociálnych vecí, ako ideové

zdôvodnenie, presviedčajú, že je to spravodlivé a že je to zlučiteľné s nevyhnutnosťou zabezpečiť základné potreby ľudí, ba dokonca, že sa to ukáže aj ako efektívne. Treba sa pri tom pozeráť nie iba na okamžité („statické“) efekty - koľko kto zarába, ale aj na správanie a postoje ľudí („dynamické efekty“), ktoré by sa mali - ako som vyrozumel - prejavovať neskôr, a to cez celkové ekonomické výsledky na všeobecnom raste príjmov. Či sa tak stane ukáže v každom prípade až budúci vývoj a jeho výsledky. Zatiaľ však ide iba o presvedčenie stúpcov jednej doktríny, ktorá sa opiera o vieru vo fungovanie systému, menej o empirickú skúsenosť. Podľa nich sa pozitívny výsledok takto koncipovaného systému ukáže, len čo budú vytvorené zodpovedajúce predpoklady pre jeho nerušené fungovanie. Opatrenia, ktoré by to mohli narušovať, sa odmietajú ako nesystémové. O čo však u ideológov tohto systému konkrétne ide, sa aj v diskusii na tomto seminári ukázalo byť dosť hmlisté. Napokon sa na to účastníci explicitne opýtali (Braňo Ondruš) - ako sa vlastne systémovosť chápe?. Obávam sa, že odpoveď veľmi neuspokojila jeho, ani ostatných.

Systémovosť ako kritérium účelnosti daňových opatrení

Z prednesených referátov, ako aj z prejavov mimo tohto fóra sa zdá, že nesystémovými sa v oblasti daní považujú opatrenia, ktoré sa prijímajú pre rôzne situácie osobitne, t. j. opatrenia, ktoré nie sú predurčené (prejudikované) všeobecným princípmi či pravidlami. Takými sú rôzne výnimky a opatrenia prijímané ad hoc. Tým sa zároveň nepriamo (do istej miery) vymedzujú aj opatrenia systémové. Tie by mali spravidla pôsobiť v rovnakom smere a platiť pre všetky porovnateľné prípady. U daní by to azda vyžadovalo všeobecne platné pravidlá (sadzby, normy, postupy a ostatné prvky systému) pre všetky možné situácie, ktoré sa v priebehu fungovania daňového systému môžu vyskytovať (pri vyrubení daní, výberu, vymáhaní, atď.). Predpokladá to zrejme, že situácie sú predvídateľné, a že sa opakujú. Dôležité je, aby prvky systému boli vnútorne konzistentné, a ako také vzájomne spojené spoločnými väzbami.

Z toho, čo bolo o našej novej daňovej reforme verejne popísané, i povedané na tomto seminári, nevyplýva, že by konzistentnosť bola jej zvlášť charakteristickým znakom. V referátoch sa väčšinou hovorilo o istých zásadách, ako cieľoch reformy (o „odstránení diskriminácie vyšších príjmových skupín“, o spravodlivosti, o zvýraznení princípov zásluhovosti, o motivácii k vyšším výkonom o zvyšovaní investičnej a podnikateľskej aktivity, a o niektorých ďalších), ale v diskusii sa reflektovali aj aktuálne spoločenské a ekonomické ciele, ktoré sú zrejme významnejšie ako deklarovaná jednoduchosť, či prehľadnosť. Vo väzbe na hlavné opatrenia reformy dávali diskutujúci najavo, že za ústredný zámer reformy

nepovažujú deklarované ciele, ale predovšetkým potrebu zabezpečiť rozpočtové prostriedky pre úhradu tých verejných výdavkov, ktoré vláda nemôže už viac zredukovať. Popri tejto úlohe, ktorej sa nedá nijako vyhnúť, si reforma kladie ešte dva dôležité ciele, ktoré museli podstatne ovplyvniť reformu daňového systému - zastaviť ďalšie zadlžovanie, a nepripustiť úhradu rozpočtového deficitu na konto daní zo zisku podnikov. Chce takto odštartovať postupné znižovanie štátneho a verejného dlhu, a znížením dane zo zisku v prospech investícií, stimulovať zrýchlenie rastu HDP i dôchodkov v budúcnosti. Tieto zámery predurčili, že prostriedky na úhradu rozpočtových výdavkov nie je možné získať z iných zdrojov, ako od obyvateľstva. Presun daňového zaťaženia na obyvateľstvo by bol ťažko možný prostredníctvom priamych daní - ved' by viedol k otvorenému zníženiu nominálnych i reálnych dôchodkov. Ciele bolo možné realizovať iba tak, že sa rozhodujúca váha daňového zaťaženia preniesie na nepriame dane. To dokonca dovoľovalo znížiť priame dane aj pre fyzické osoby a vydávať túto úpravu za akt reformy, vykonaný aj v prospech všetkých občanov, čo ale verejnosť takto neprijala.

Odmietavé postoje občanov však nie sú k opatreniam, ktorými sa vláda usiluje realizovať svoje zámery, celkom rovnaké. Pokiaľ sa k nim verejnosť vyjadruje ako k celku, vytýka im rozsah záťaže, jej kumulovanie do krátkeho časového intervalu a rozloženie, ktoré rozdielne dopadne na rôzne skupiny obyvateľstva, atď. Zdá sa však, že jadro zámeru, pokiaľ by sa zaň malo považovať zastavenie zadlžovania i uvoľnenie zdrojov pre oživenie podnikania, vníma predsa len ako legitímne. Rozhodne sa však dá z takéhoto uhlu pohľadu obhajovať. Nepochopiteľnou a ťažko obhájitelnou sa však javí rola, ktorú má hrať pri riešení naznačenej delikátnej situácie použitie princípu rovnej dane. Ten sa má pritom uplatňovať tak u priamych ako aj nepriamych daní.

Popri zámeru prekonať akútny nedostatok zdrojov použiteľných pre štátny rozpočet, vyšším zaťažením obyvateľstva, sa musí uplatnenie rovnej dane javiť ako krok, ktorý bude pôsobiť takmer protichodne. Ide tu o mix celkom nesúrodých princíпов - pragmatického, vynúteného stavom ekonomiky a spoločnosti, a zároveň ideologického, ktorý by mal azda šancu obstáť iba v nejakých konsolidovaných podmienkach. Sotva však v podmienkach, kde prekonanie súčasného ekonomického a spoločenského napätia predstavuje asi najväčší problém. Na príklady protirečivých účinkov rovnej dane pri súčasnými ťažkostiach prekonávania akútnych spoločenských a ekonomických problémov sa poukazovalo takmer v priebehu celej diskusie.

Za situácie, keď tak veľký počet občanov žije, ak nie v biede tak určite v existenčnej tiesni, keď sa stretávame s toľkými anomáliami, diferencujúcimi životné podmienky (medzi jednotlivcami, či v rodinách, obciach, alebo i celých regiónoch), ktoré by mali byť podľa formálnych znakov reformy rovné, bude ťažké zaobísť sa bez výnimiek, čiže bez riešení

vybočujúcich zo systému. Diskutujúci, ale i niektorí referujúci, menovali takých situácií celý rad, väčšinou však z oblasti ich odborného záujmu či pôsobenia, určite ale existujú aj ďalšie prípady. Niekedy sa zdalo, že argumenty zo strany advokátov zásady rovnej dane, poslucháči nebrali dosť vážne - akoby sa im nechcelo veriť, že občania z nízkymi príjmami majú znášať zvýšené zaťaženie, ktoré na nich doľahne prostredníctvom priamych i nepriamych daní (a po odbúraní niektorých vyrovnávacích dôchodkov), rovnako ako občania s vysokými príjmami, len preto, že je to údajne systémové. Preto asi aj padla otázka, ktorá si žiadala vysvetliť, čo sa pod systémovým riešením vlastne myslí. Vysvetlenie ich pravdepodobne neuspokojilo.

Napokon, ako sa uznáva v jednom z referátov, ani zákon nemohol zásadu rovnej dane uplatniť - tak povediac- v čistej podobe. Odpočítateľný daňový základ z nej jasne vybočuje, lebo ako prvok systému bude pôsobiť až od istej príjmovej úrovne. Prijatie tohto „nesystémového“ riešenia si však vynucuje taká sociálna situácia, ktorej musí zásada ustúpiť. Konzistencia systému, však bude ešte viac narušovaná tým, že jedna časť daňových opatrení bude podporovať zväčšovanie daňového výnosu (rozšírením počtu zdaňovaných subjektov, a zvýšením daňového bremena - všetko hlavne prostredníctvom nepriamych daní), a druhá bude smerovať k obmedzovaniu, alebo dokonca k zmenšovaniu tohto výnosu (po zúžení daňového základu zrušením daňovej progresie, po zrušení dedičskej a darovacej dane, ako aj po vyňatí dividend a podobných ziskov spod daní z kapitálových výnosov, ale najmä v dôsledku zníženie celkového dopytu). No, navrhovatelia, ako sa zdá, neočakávajú, že by sa úbytky daňového výnosu zo zníženia daňovej progresie, či zrušenia niektorých daní, resp. z poklesu domáceho dopytu vyvolaného spotrebnými daňami, mohli prejaviť spomalením rastu produktu a na celkovom daňovom výnose, pretože zrejme rátajú s kompenzáciami. Tie by mali úbytky nahradiť (očakávajú napr., že pokles výnosu zo zrušenia progresie vyrovná rozšírenie základne zdaňovaných osôb, a že úbytky z poklesu vnútorného dopytu nahradí zväčšenie vývozu). Predpokladajú, že zmeny sa konečnom súhrne prejavia na daňovom výnose neutrálne. Tento predpoklad sa spochybňuje, avšak aj keby sa potvrdil, nevyvracia to fakt, že spomenuté daňové opatrenia pôsobia na daňový výnos protichodne, že sú z pohľadu cieľov nekonzistentné.

V každom prípade, možno konštatovať, že argumenty opierajúce sa o potrebu dodržiavať „systémovosť“, v oblasti daní veľmi nezabrali ani na tomto seminári. Jednak preto, že ich zmysel verejnosti uniká, a jednak preto, že prednosti vyplývajúce z uplatnenie „systémovosti“ podľa predstáv autorov reformy, sa zatiaľ nedarí demonštrovať na presvedčivých skutočných príkladoch. Nepresné bývajú aj informácie o uplatňovaní tejto zásady v iných transformujúcich sa krajinách. Spomínalo sa napr. Rusko, kde údajne žiadna rovná daň neexistuje. (Prokešová)

Sporné interpretácie pojmov

„Systémovosť“ nebola ojedinelým pojmom, ktorý sa žiadal vyjasniť, alebo voči ktorému boli výhrady. Išlo väčšinou o pojmy, ktoré predstavujú akýsi arzenál argumentov pre zdôvodňovanie opatrení, ktoré bývajú v prospech jedných na úkor iných. Majú obvykle ideologickú povahu. Niektoré z týchto pojmov vlastne s daniami ani nesúvisia. Napríklad, efektívnosť. Keďže sa objavila tiež ako argument v prospech daňovej reformy, vyvolala otázku, ako by sa mala u daní merať (Braňo Ondruš). Odpoveď smerovala k všeobecnému vysvetleniu efektívnosti, avšak vysvetlenie, ako ju zmerať u priamych a rovných daní a porovnávať s efektívnosťou u diferencovaných daní a nepriamych daní s rozdielnou sadzbou, myslím neposkytla.

Zrozumiteľné bolo v tejto súvislosti upozornenie Pavla Kárásza, že ak sa rovná daň zaslúži o zhoršenie sociálnej súdržnosti, čo je reálne, môžu dodatočné opatrenia na konsolidáciu viesť k nákladom, ktoré ďaleko prevýšia neisté očakávané efekty z rovnej dane. Tvrdenie, že rovné dane zvyšujú efektívnosť, by mohlo mať azda zmysel aj vtedy, ak by sa spájalo s rôznymi nákladmi na ich výber, alebo, ak by sa mohlo pri rovnakých nákladoch konfrontovať s vyšším, alebo nižším daňovým výnosom. Efektívnosť by sa pritom tiež neľahko preukazovala, ale bolo by jasné o čo ide. Dá sa však predpokladať, že sa za vyhláseniami, ktoré sa tu prezentovali na podporu reformy, sú najmä očakávania, že navrhované daňové opatrenia vytvoria priaznivejšie prostredie pre podnikanie, podporia investičnú činnosť, rast výroby, atď. To všetko možno pripustiť vtedy, ak budú potrebám podnikania priaznivé aj všetky ostatné nevyhnutné podmienky – ak napr. bude rásť aj domáci zahraničný dopyt, udrží sa stabilný kurz koruny, vyrovná bilancia zahraničnej výmeny, a pod. Každý ekonóm vie, že efektívnosť je vždy výslednicou mnohých faktor, preto vyzdvihovanie daní akoby nejaké rozhodujúceho faktora sa berie so značnou rezervou.

Pochybnosti neobišli v diskusii ani pojem spravodlivosti, ktorý je stále predmetom sporov pri všetkých podobných príležitostiach. Všeobecnú vágnosť tohto pojmu, ktorá dovoľuje najrôznejšie interpretácie, potvrdil aj M. Horváth pri svojej zmienke o teoretickom prístupe k sociálnej spravodlivosti u anglického ekonóma D. Millera, ktorý si taktiež uvedomoval jeho problematičnosť. Nečudo preto, že problémy s jeho interpretáciou sa objavili aj na seminári. Dane a ich zmeny sa vždy nejako dotýkajú rozdeľovania, a to tým, že rozkladajú daňové bremeno medzi rôzne majetkové skupiny. Jedných obvykle zaťaží na úkor druhých. Presuny, ale spravidla sprevádza argumentácia, v ktorej nechýbajú ani odvolania na spravodlivosť. Poslúžia rovnako, keď zmena dopadá na skupiny s vysokými i s nízkymi príjmami. Raz si to žiada údajná zásluhovosť, inokedy ohľad na sociálne aspekty. Odchýlky od podobných nedefinovaných kritérií sa potom môžu vydávať za diskrimináciu. Napríklad

dobných nedefinovaných kritérií sa potom môžu vydávať za diskrimináciu. Napríklad v úvode jedného referátu sa hovorí: „Nový daňový systém *zmierni* daňovú *diskrimináciu* vyšších príjmových skupín a zvýrazní princíp zásluhovosti“. Ak by sme sa pridržali kritéria sociálnej udržateľnosti, ktoré zdôrazňovali diskutujúci ako podmienku rozvoja spoločnosti, potom všetci, ktorí budú odkázaní na rôzne príplatky a charitu, sa môžu považovať za tiež diskriminovaných. Diskusia spornú interpretáciu veľmi nevyjasnila, skôr prispela k devalvácii podobných pojmov

Hmlisté boli aj argumenty, zdôvodňujúce prijatie niektorých daňových opatrení, tak povediac, ich stimulačným potenciálom. Diskutujúcim neušlo, že zatiaľ čo jedna skupina daňových subjektov je motivovaná možnosťou zvýšenia dôchodkového efektu (daň zo zisku, rovná daň), iná nielen iba možnosťou jeho zhoršenia, ale aj možnosťou ohrozenia existenčného postavenia (napr. bonusy na deti len pre zamestnaných rodičov). Jedno opatrenie tu aktivity stimuluje, no, druhé fakticky iba k čomusi prinucuje. Extrémom je, keď donucuje aj vtedy, keď sa podmienke nedá vyhovieť - napr., keď podmienkou bonusov na deti je byť zamestnaný, avšak v danej lokalite sa žiadne zamestnanie neponúka.

V súvislosti so zamestnanosťou prítomní odmietali predstavu, že by jej rozsah bol až v takej miere závislý od ochoty či neochoty občanov prijímať ponúkané zamestnanie, ako predpokladá ministerstvo a iné vládne kruhy. (Viaceré konkrétne podrobnosti o takýchto mylných predstavách a skreslenej interpretácii niektorých s tým súvisiacich javov rozobral najmä Králik, ale dotkli sa ich aj Tarnovský, Šumný a iní) Pripomínali, že vtedy, keď ľudia bez práce nemajú šancu v svojom okolí získať zamestnanie, stávajú sa všetky donucujúce „stimuly“, len ďalším bremenom. Údajné efekty z ich uplatňovania nie je ani tak zvýšená zamestnanosť, ako skôr dielo evidencie a štatistík, potom čo nezamestnaní rezignujú na zúfalý stav (keď sa napr. už len kvôli cestovným výdavkom prestávajú registrovať). Ako s tým kontrastuje napr. stimulácia v prípade zisku, u ktorého sa znižuje, bez ohľadu na to, či sa zisk použije, alebo nepoužije na investície.

Regionálne aspekty daňovej reformy

Regionálnemu pohľadu na dôsledky daňovej reformy bol venovaný osobitný referát. Jeho zameranie prekračovalo rámce daňovej problematiky, hlavne tam kde sa referent usiloval priblížiť prítomným rozmer diferenciácie medzi jednotlivými regiónmi, ku ktorému priviedol doterajší ekonomický vývoj, a keď tu dokumentoval tendencie k ďalšiemu prehľbovaniu diferenciácie aj v súčasnej dobe. Argumenty čerpal hlavne z Prešovského kraja, ale jeho závery platia aj o ostatných krajoch, ktoré zaostávajú za priemerom. Daňovej reformy sa

dotkol až keď začal konfrontovať jej celkový vplyv na daňový výnos použiteľný pre potreby kraja, s podielom kraja a jeho občanov na tvorbe zdrojov vchádzajúcich do súhrnného daňového výnosu krajiny, a napokon s potrebami zdrojov, ktoré podmieňujú postupné vyrovňovanie rozdielov kraja s celkovou úrovňou a s ostatnými regiónmi. Jeho informácie boli nesporne alarmujúce, ale na všetky tie otázky, ktoré otvoril v súvislosti s našim vstupom do EÚ i s potrebami rovnomerného vývoja Slovenskej republiky, sa dá sotva uspokojivo odpovedať iba s pohľadom daní. Tým menej možno očakávať ich riešenie len prostredníctvom daní. Niektoré z problémov, ktoré na seminári spomenul sa však daní predsa len dotýkajú, alebo s daňami úzko súvisia. Ukázalo sa, že sú väčšinou totožné s tými, ktoré boli predmetom kritického posudzovania aj na mikroúrovni, t. j. vo vzťahu k jednotlivcom, rodinám, či podnikom. Referát primátora Milana Benča tu akoby odkryl ich regionálny aspekt a zároveň aj širší rozmer.

Ťažko povedať, či a nakoľko autori daňovej reformy zvažovali (prípadne kalkulovali), ako sa v jednotlivých regiónoch prejaví prenesenie váhy čerpania z priamych na nepriame dane a osobitne aj stanovenie rovnakého percenta daní z pridanej hodnoty na všetky tovary a služby. Asi sotva, lebo regionálne dôsledky daní sa zatiaľ nikde nespomínali a ani sa na možné dôsledky, ktoré sa dajú očakávať, nijako nereagovalo. Pritom ide o dôsledky vážne. Vyplýva to z údajov i argumentov, ktoré vo svojom vystúpení na seminári uvádza Milan Benč. Zvýšenie nepriamych daní a uplatnenie rovnej dane, signalizuje veľkú pravdepodobnosť, že dôjde k relatívne vyššiemu daňovému zaťaženiu nerozvinutých regiónov a zároveň aj k zhoršeniu i nadväzujúcich podmienok ekonomického rozvoja. Vo vzťahu k zásade rovnej dane sa tu ukazuje, ako je problematické uviesť v nerovných podmienkach „systémové“ mechanizmy, ktoré by mali eliminovať potrebu vyrovnávacích zásahov zvonka systému.

Už som v inej súvislosti pripomenul, zvýšenie spotrebných i ostatných nepriamych daní ovplyvní inak doterajší dopyt u tých skupín daňovníkov, ktorých príjmy sa pohybujú na úrovni nevyhnutných nákladov, či pod touto úrovňou (a v tesnej blízkosti tejto úrovne), a inak u skupín, ktorých príjmy dovoľujú tvorenie úspor. Dopyt poklesne predovšetkým u tých, ktorých dopyt bol už teraz ohraničený ich príjmami. Ak je podiel občanov s nízkymi a vysokými príjmami v jednotlivých regiónoch rôzny, je pochopiteľné, že dopyt po zdražení, ktoré vyvolá daňová reforma, nepoklesne všade rovnako, ale najviac v regiónoch s nízkymi príjmami. To sa prejaví nielen na poklese doterajšieho potenciálu daňového výnosu v regióne, teda aj výnosov, na ktoré sa viažu podielové dane, idúce do regionálnych rozpočtov. Prejaví sa ale aj na podmienkach podnikateľov, závislých od regionálneho trhu. Pokles dopytu v regiónoch zníži tržby mnohých malých a stredných podnikateľov, pocítia to pekárne, mliekárne, mäsoprmysel, a pravda, spolu s nimi aj poľnohospodári, ako dodávatelia surovín i zásobovatelia

miestnych trhov. S poklesom tržieb sa znížia zisky a tým aj dane a možnosť investovania v regióne, ubudnú pracovné miesta, narastú deficity a pohľadávky v podnikoch, atď.

Reťaz negatívnych súvislostí spojených s daňovou reformou je dlhšia, akoby sa na prvý pohľad zdalo. U primátora Benča vyúsťuje akoby do „spätnej väzby“ s krokmi, o ktorých sa domnieva, ..“...že len zvýšia rozdiely v zaostávajúcich regiónoch Slovenska za centrom.“. Uvedomuje si, že bez okamžitých zdrojov nie je Prešovský región schopný nič zmeniť na existujúcej produkčnej základni, a teda z disponibilných zdrojov ani vytvoriť nové pracovné miesta a zmierniť ťarchu nezamestnanosti. Dokazuje, že bez istého minima prostriedkov, potrebných na splnenie podmienok EÚ, kraj nie je vstave využiť čo i len túto možnosť. Prostriedky by mohlo poskytnúť jedine centrum. Dôvody pre to odvodzuje od solidarity, na ktorú sa odvoláva už v úvode svojho vystúpenia, od záväzku, ktorý má vláda ..“voči občanom v rámci spoločenstva medzi štátmi zjednotenej Európy“ ..., ale aj od toho, že sústredenie zdrojov v rozvinutých centrách nie je výsledkom iba aktivity týchto centier, ale skôr výsledkom mnohých existujúcich mechanizmov. To sa usiloval na viacerých príkladoch preukázať. Bolo by teda nielen solidárne, ale aj spravodlivé opraviť výsledky mechanizmov - čiže, zdroje nejako prerozdeliť. Zdalo sa, že k tomu smeruje celá jeho analýza a argumentácia. To však, akoby sa zdráhal vysloviť, azda preto, lebo súčasná politika sa snaží každé prerozdelenie vylúčiť či aspoň minimalizovať ako sa len dá. Malo to znamenať, že odmietanie preozdelovania vládou nakoniec rešpektuje? Z jeho vystúpenia to nebolo jednoznačné, aj keď iné východisko tu neexistuje a on ho tiež nenašiel. Isté je však, že upozornil na ďalšie vážne problémy, s ktorými daňová reforma nerátala a ktoré politika nebude môcť dlho obchádzať. To si žiada oceniť.

Problémy daňovej reformy na makroúrovni

Ťažiskom daňovej reformy, ktorú odštartovalo nedávne prijatie zákonov, sú fiškálne a legislatívne aspekty, uviedol na začiatku svojho vystúpenia na seminári aj Pavol Kárász. Keďže sa však - po predchádzajúcich referátoch, ktoré sa usilovali o analýzu vplyvu daňovej reformy vo vybraných úsekoch - podujal o celkové syntetizujúce zhodnotenie očakávaného vplyvu daňovej reformy v SR, nemohol sa obmedziť iba na odhady pravdepodobného daňového výnosu, v jeho štrukturálnom priereze.

Ako úvodom zdôraznil, daňový systém má vždy okrem fiškálnej aj národohospodársku a sociálnu dimenziu a preto daňový výnos sám osebe nereprezentuje celkový efekt daňového systému a teda ani výsledný efekt daňovej reformy. Súhrnný efekt fiškálnej, národohospodárskej a sociálnej dimenzie síce ako pojem nedefinoval, avšak za jeho rozhodujúci

indikátor považuje „sociálnu a ekonomickú súdržnosť“. Jej posilňovanie, alebo oslabovanie je priamo podmienené povahou „spolupôsobenia uvedených dimenzií“. Nevyjadruje sa z tohto pohľadu o vplyve slovenskej daňovej reformy na takto charakterizovanú súdržnosť, zmieňuje sa iba, že ..“..nápravy v oblasti sociálnej a ekonomickej súdržnosti sú ...vo všeobecnosti podstatne drahšie a časovo náročnejšie než napr. nápravy vonkajšej, alebo vnútornej nerovnováhy“. Zdalo sa, že za takto vyjadreným upozornením sú tie isté obavy, ktoré vyjadrovali aj viacerí prítomní v súvislosti s posudzovaním vplyvu zmien na rôznych daňovníkoch, keď kládli otázky týkajúce sa existenčnej únosnosti po úpravách u tých osôb, ktoré záviseli od rôznych dotácií a príspevkov, alebo, keď sa pýtali, ako sa zmení štandard občanov na hraniciach životného minima po zmenách DPH a spotrebných daní, či poklesne dopyt, apod..

V pozadí podobných otázok išlo naozaj najmä o sociálnu súdržnosť a hospodársky rast. Pri doterajšej charakteristike prebiehajúcej diskusie som sa už o tom zmienil. K obidvom aspektom súhrnného efektu sa účastníci vyjadrovali skôr implicitne. Pavol Kárász na ne sústredil pozornosť explicitne, a na ich vzájomnú väzbu, ako na takmer centrálny problém našej daňovej reformy. Snažil sa ukázať, že sociálna súdržnosť a ekonomický rast sa navzájom podmieňujú, a zároveň aj limitujú. Ekonomický rast si vynucuje uvoľniť zdroje v prospech investícií a ponuky aj na úkor súčasnej spotreby (verejnej i domácností), čo bude nevyhnutne vyvolávať odpor a sociálne pnutie. Súčasne však „...plošné zaťaženie ekonomiky zvýšením nepriamych daní vyvolá zvýšenie spotrebiteľských cien a v konečnom dôsledku môže viesť k zníženiu domáceho dopytu. *Znamená to, že uvedený štrukturálny manéver na jednej strane hospodársky rast podporuje, na druhej strane ho však môže aj znižovať.*“ Pokles domáceho dopytu tu vystupuje ako obmedzujúci faktor rastu produkcie nezávisle od toho či občania sú, alebo nie sú ochotní znášať ďalšie obete. Zreteľne sa ukazuje, že domáci dopyt môže v určitom momente vystupovať ako bariéra, za ktorou presuny zdrojov (určených na spotrebu) v prospech ponuky (investícií, kapitálu), strácajú účinnosť a stávajú sa zbytočnými. V tesnej blízkosti tohto momentu sa zrejme nachádza aj hranica, kde končí postačujúci konsenzus, a teda aj sociálna súdržnosť.

Obidva aspekty rozdeľovania zdrojov (v prospech spotreby a prospech investícií - kapitálu) v takto vyjadrenej závislosti, upozorňujú na mimoriadny význam zodpovedajúcej miery, či účinnej relácie. Pretože daňová reforma sa určenia tejto relácie úzko dotýka, vzťahujú na ňu všetky riziká, ktoré s tým súvisia. Podľa Pavla Káráza, ide o „základný štrukturálny manéver“, pri ktorom je správne „kalibrovanie“, naozaj kľúčovým krokom. Jadro tohto manévru v svojom vystúpení výstižne charakterizoval a vytýčil preň aj isté kritéria. Či a nakoľko boli tieto kritéria zohľadnené aj pri daňovej reforme na Slovensku sa až tak jednoznačne ne-

vyjadril. V diskusii vyslovil viaceré očakávania, ale konečné zhodnotenie akoby ponechával na prax budúceho vývoja. Treba ešte doplniť, že predstavy, ktoré tu prezentoval, sa nestretli s oponentúrou, skôr s množstvom otázok, ktoré prekračovali vytýčené témy. Boli akoby kolektívnym domýšľaním formulovaných problémov, pri čom sa diskutujúci skôr doplňovali ako vyvracali.

Text publikácie neprešiel jazykovou korektúrou.

Ďalšie zverejňovanie možné len so súhlasom autorov a F. Ebert Stiftung, zastúpenie v SR.

ⁱ Miller, D. (1976): Social Justice, Oxford University Press

ⁱⁱ Posledný údaj za Slovensko je z roku 1996.

ⁱⁱⁱ Upresnil by som, že z teoretického pohľadu je aj nový systém ešte stále progresívny, keďže priemerná daňová sadzba bude rásť s príjmom z dôvodu, že pre istú časť príjmu bude platiť nulová sadzba dane.

^{iv} Doteraz boli dva maximálne vymeriavacie základy - 24 000 Sk (pre nemocenské poistenie) a 32 000 Sk (pre dôchodkové zabezpečenie, poistenie v nezamestnanosti a zdravotné poistenie). Teraz sa limity menia na 1,5 násobok všeobecného vymeriavacieho základu (priemernej mzdy), čo bude na rok 2004 20 267 Sk a na trojnásobok všeobecného vymeriavacieho základu, čo je 40 533 Sk. Pre zdravotné poistenie zatiaľ uvádzame starú výšku vymeriavacieho základu. Očakáva sa však, že v priebehu budúceho roka sa systém odvodov v tomto ohľade zjednotí.

^v Rozdiel je štatisticky významný.

^{vi} Na rozpätí hrubých príjmov 6 100 až 40 000 Sk by sa rozdiel medzi maximálnym a minimálnym disponibilným príjmom zvýšil z 22 988 Sk na 24 801 Sk.

^{vii} Rozdiel je štatisticky významný.